dost

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Aydabir Çıkar ★ Cilt: 5 — Sayı: 25 ★ Ekim 1959 ★ 1,5 Lira

Simone de Beauvoir'dan
Denemeler : 7

PYRRHUS ILE CİNEAS

DURUM

Çeviren : *Asım BEZİRCİ*

Öyleyse Candide'in bahçesi ne bir atoma indirgene bilir, ne de evrenle karıştırılabilir.

İnsan seçerken vardır, seçmekten ayrılırsa yoklaşır. Kişioğlunun durumunda görülen çelişme şuurdan gelir : Gerçi her amaç aşılabilir, ama tasarı gene de bir «son» olarak tanımlar amacı. Ona ulaşmağı diler sadece, ötesine geçmeği düşünmez şimdilik. Bir amacı geride bırakmak için, onu aşmıyacakmış gibi tasarlamak gerek önceleyin. Yoksa, başka türlü varlaşamaz insan. Pyrrhus Cineas'a karşı haklıdır burada. Ülkeler almak için yola çıkar Pyrrhus : Çıktığı için de alır. «Peki, ya sonra? Ondan sonra ne olacak?» Düşünmez bunu Pyrrus, bilmez; ama yolundan da şaşmaz. Çünkü nasıl olsa görecektir ilerde neler olacağını.

Diyeceğimiz, insanın son'a erişi verilen değil, istenen, alınan bir şey : Öyle ki, ölüm dahi taşıdığı önemi yitirir burada. İnsan, öldüğü için sona ermez. Aşkınlığımız durmaksızın ölümün yöresinde belirlenir de ondan. Elbette, Pyrrhus sonunda evine dönmek amacıyla dolaşmamıştı yeryüzünü. Devrimci, ülküsünün gerçekleştiği gün gözlerini yummuş olacaktır belki, neler yapıldığını göremiyecektir. Ama bunu düşünerek tasalanmaz o, kavgasını yarım bırakmaz. Bilir ki girişiminin (teşebbüsünün) sınırı dışarda değildir, benliğinde, kendi içindedir. Adamın biri sözüm ona geziye çıkar. Akşama Lyon'a varmak için çırpınır, iki ayağını bir pabuca sokar. Yarın Valence'ta, öbür gün Motemilar'da, ertesi gün Avignon'da, daha ertesi gün de Arles'da olmak ister. İmdi gülsek yeridir bu adama. Niçin mi? Yorulduğuna değmiyecek de ondan. Marsilya'yı, Nimes'i görmeden evine dönecek. Ne Bonn'u, ne de İstanbul'u gezecek. Öyle ama, bunun pek önemi yok ki onun için. Kurduğu yolculuğu yapmış olacak ya, o buna bakar daha çok : Yani kendi yolculuğuna.

Yazar, elindeki eseri tamamlayınca sabırsızlanır. Bir başkasına başlamak için can atar : «O zaman gözlerim arkada kalmıyacak! Bu kitabımı da bitirince kıvançla öle bilirim

Kaktüs

Resim değil o, göstermelik değil
Sıcak güneşlerin ateşi vurmuş yüzüne,
Kurakçıl topraklarda sürmüş
Kavrulmamış, yandım dememiş sereserpe
Al çiçek, yeşil gövde, sarı diken büyümüş.

Büyümüş, sürmüş, gelmişte başka iklimlere
Kendine yer beğenmiş, oturmuş.
Ne var ki toprağı o toprak, güneşi o güneş değil
Tedirgin olmuş.

Yetmez güneşi, suyu, payına düşen gökyüzü
Toprağını arar.
Al çiçek saptan kopar, ağlar sütümsü
Yeşil gövde diken diken süngü takar.

Karanfiller, begonyalar arasında
Rahatı kaçmış belli
Resim değil o, yerinden yurdundan kopmuş
Kurakçıl dönencelerin güzeli
Yaban iklimlerde kurumuş.

Ahmet ALTÜMSEK

çizgi üzerinden giderek Orhan Duru'nun klâsik masal tekniğine başvurduğu hikâyelere ulaşıyoruz: modern bir altbilinç özünü bir kaç yüzyıllık bir deyiş ve öyküleme yoluna girerek yansıtması en çok **«Darağacı arayan adam'da belli.** Bunlara korku sinemasından kayıp gelmiş davranış, tip ve durumları da kattık mı Orhan Duru'nun bu kitabında gerçek duygusu ile hiç bir alışverişi olmadığını belirtmiş oluruz.

Bunu nereye bağlıyacağız? Yazarın, ilk hikâyelerindeki dürüst gerçekçilik eyilimlerinden iyice uzaklara düştüğüne! Madem ki en ilkel bir gerçekçilik de, en çapraşık bir toplumsal gerçekçilik de eninde sonunda gerçek duygusunun duyarlık derecesi ve sağlamlığına bağlıdır; bunu bilinçaltı görüntüleri ve sanrılarla bozduğumuz yerde artık elbet gerçekçilikten değil, **Poe, Kafka, Nerval vs.** üçgenine ufak ufak sokulan «mahalli» ve bireysel bir **sürréalisme**'den sözaçılabilir. Evet, hem bireysel hem de **surréalismé!**

Orhan Duru düşünmeli, çok düşünmeli!

bir atmosfere bürünüyor, ürkütücü ve **symbolique** bir **fantasia** örgüsü gibi örülüyorlar.

Belki yazarın **Cynısme**'den, acı alaydan «**tedhişçi bir nihilisme**»e uzanışı da buradan geliyor: soyutlanmış kavramlar ve sorunlar «mutlak» özelliklerini ve mahiyetlerini koruyarak, bireysel ve yazarın kendine özgü bir dengede durabilseler, hiç değilse **géometrique** ve kuramsal hal şekilleri ümidi belirecek. Olmuyor, halbuki: soyutlama işleminde bilinçaltının etkisi onları bozuyor, soysuzlaştırıyor ve birer **frankenstein** haline sokuyor. Hiç bir şekilde hiç bir kararlılık, hiç bir denge tutturulamıyor zorunlu olarak. İyisi mi gelsin sokakta kendi ölümünü görebilmem gibi, adam'la evinin özdeşleşmesi ve «iyi saatte olsunlar»ın peydahlanması gibi **fantastique** görüntüler. Gelsin öldürme istekleri, kundakçılık özlemleri!

Orhan Duru Toplumsal düğümü gerçek plânında çözemiyor, soyut ve düşsel bir plâna aktarıyor. Orada da çözemiyor, «tahribine» kalkışıyor bu defa! **Terrorisme**'i yapcıı değil halledici değil: biraz bozucu, epeyce de kargaşacı.

3

ORHAN DURU, gerçek duygusunu kaybetmiş, üstelik. Belki soyutlanmasından ileri geliyor bu, belki de gerçek dışı bir düzlemde dünyaya ve eşyaya istediği düzeni verebilmenin kolaylıklarından. Yalnız gerçek duygusu kaybedildi mi rüyanın ve kıpkızıl çılgınlığın oynak, kararsız ve saçma **(absurde)** evrenine yuvarlanılır. Burası belli. Neyin doğrudan doğruya yaşantımızla ilgili, onu etkiliyen ve deyimliyen bir gerçek; neyin imgelemin kaprislerinden doğmuş hastaıklı bir **illusion** olduğu fark edilemez artık: rüya ve sanrılarımızda **(hallucination)** bozulmuş, değişmiş, alt üst olmuş bir gündelik gerçekler düzensizliğini sürdüredurafım; bilinçaltından gelen türlü kuruntular, imge ve olaylar bütün gerçek sağlam bir insanın hiç bir zaman düşmiyeceği bir durum beliriyor: düşler gerçeklerle, gerçekler düşlerle o kişi için çok önemli ve «tayin edici» ilişkiler kuruyorlar. Bu gerçekler, düşler, sanrılar karması ve ilişkileri; gerçek dünyanın ve yaşantımızın dışında ikinci ve fazlasıyla öznel, fazlasıyla **fantastique** bir düzen yaratıyor.

Orhan Duru'nun hikâyelerinde işte bu düzen içindeyiz. Günlük gerçeğin getirdiği gözlemler hemen daima bilinçaltı çağrışımlarının ürkütücü şaşırtıcı **otomatisme**'lerine kapılıp ufalanıyor, değişiyor, başkalaşıyorlar. Hele bazı hikâyelerde «**ruhi otomatisme**» sahici bir **surréaliste** yazarda olduğu kadar ısrarla kullanılmış: «**ölük**» gibi. «**Büyük otobüsteki küçük adam**» gibi. Öbür bazılarında hikâyenin kuruluşu gerçek üstü **image**'lara yaslanıyor: «**«Yarı yarıya» gibi.** Ya da tipler ve olaylar gerçekle gerçeküstü arası bir ortamda daima da bulanık bir karakterde beliriyorlar. Bu

Bilinç

Onun eski sevgilisi
Ekinlerin korkuluğu tarlaların birinde..
Desenleyip pulladılar yolculuğunu
Şimdi iğreti bir çivi gibi o,
Yalnızlığımın duvarında..

Kararan nehirlere ulaştı bu yağmurlar
Bir ağır kokuyor, hava kokuyor ellerim
Ceplerime sokuyorum ellerimi
Salınıp duruyor havada ellerim..
Yapayalnız bir ölü

Bu dimdik saplanan gözümün uyumuna..
Benim kendi sevgilim
Onun eski sevgilisi
Ekinlerin korkuluğu tarlaların birinde,
Güle ağlaya büyüyor
Allâhsız kalan ölü..

Halûk ŞEVKET

---

rıyla karşısında. Mutluluğa ulaşması bu çetrefil ve çapraşık düğümü çözmeğe kalkışmasını mı gerektiriyor, onu sıkan da bu: bir kere umudu yok. ikincisi kendisini ilgililerden biri sayamıyor. Üçüncüsü, saydığı zaman, toplumsal ortamı ve problemlerini bilimsel yöntemlerle izlemediğinden düğümü gerçek ve somut plânlardan gerçek dışı ve soyut plânlara aktarıyor: küskünlüğünü, bunalımını, kötümserliğini ve isyanını da beraber. Böyle oldu mu da özü toplumsal sorunlara doğrudan doğruya değinen, ş-lek ve **dynamique** bir öz olmuyor da kendiliğinden içe dönük, hatta **fantastique** bir öz oluyor. Masala yakın bir şey, biraz da.

Çünkü dış ve gerçek dünyanın getirdiği sorunları soyuta götüren yazar içe döndüğü andan itibaren istese de istemese de artık bilinçaltının gerçek üstünün «esrarlı dairesi» içindedir. Artık onun için en ilkel eylemlerimiz bile diotrisi hayli yüksek, hayli yanlış konulmuş bir billinçaltı merceğinden geçerek yansıyacaktır. Demek Orhan Duru'nun bir özelliği de bu: Dış dünyadan iç dünyaya aktarılan toplumsal ve günlük yaşantımıza ait kavramlar, kavramalr arası ilişkiler soyutlanırken mutlaka indirgenmekle kalmıyorlar, «mahiyet» değiştiriyorlar. Ayrıca korku filmlerine vergi

çokluğunu görüp mutlu olamıyor. Önemli bu! **Bat**'da padişah mutlu olamıyor ve korkuyor. **«Yukardaki Adam»** korkuyor. Süleyman'ın amcası beş aşağı beş yukarı varlığına mahkûm, korkuyor. Onlar da mutlu değiller demek: kara kalabalığın mutsuzluğunu gördükçe, saklı ve çarpıcı bir suçluluk kompleksi yaşıyorlar. Ya kalabalık? Onlar alışmış buna: bir kısır döngüye girmişler: küçük dilenci mutlulukları, dakikalık rahatlıklar için birbirinin gözlerini oymaktan çekinmiyorlar.

Ama Hamza, Ömer, Davut! Ama düşünen halk aydını! İlkin kendi böceklerini görüyor ve bozuluyor. Yavaş yavaş etrafındakilerin. Onları uyarmak, böceklerini öldürmek istedikçe gülüyorlar ona. İnanmıyorlar **«.. kurtarmak için dostlarımı ne zaman yardım etmeğe çalışsam korkuyla yüzüme bakıp konuşmuyorlardı bir daha benimle. Bilmiyordum insanların bu kadar alçak olduklarını. Ben onları çalışayım kurtarmağa, onlar bana etsinler küfür.»** Sonunda ya varıp Belediye Başkanı'na: **«Böyle uyarıcı sinekler gerekir bu şehir halkına, diyor, onları soksun ki akılları başlarına gelsin.»** Ya da bu **cynisme** yerini adeta bir **terrorisme'e** bulaşmış ciddi bir **nihilisme**'e bırakıyor: böcekleri temizlemek için en iyisi evi yakmak. Peki, ya ötekilerin böcekleri? O halde kendime hazırladığım darağacına geleni geçeni asarım olur biter. Hem yukardaki adam'ı, hem Ahmed'in evini dolduran kalabalığı, hem de kendimi: yâni Hamza'yı, Ömer'i, Davut'u. Böylelikle «içinden çıkılmaz, anlaşılmaz dünya» ne oluyor? Bir yokluğa indirgeniyor. Anlaşılamıyan, çözülemiyen problemler yok sayılıyor ya da «tahrip» ediliyor.

2

BIRAKILMIŞ BİRİ'nde Orhan Duru'yu bu mekanizma içinde buluyorum: aşağıdan gelen aydın «menşei» yüzünden yukardaki adam'la uyuşamaz, düşünmesi yüzünden de aşağıdakilerle bağdaşamaz. Dünyayı daha yaşanır kılmanın, bu işleri düzenlemenin yolu yoktur. Belki insanın varlığı, belki dünyanın kendisi bir hiçin deyimlenmesidir aslında. Umursamazlık yönetir bizi. Olsa olsa fazladan bir kıyam duygusu, bir kızıp öfkelenmek püskürür içimizden, kırıp dökmek isteriz. Faydasız olduğunu bile bile. Hepsi de bu, hepsi bu kadar.

Orhan Duru'un bireyci **cynisme'i** demek bir yerde bir çeşit entelektüel isyana dayanıyor: umudsuzlukla karışmış, amaçları ve itici nedenleri «muğlak», sonucu olmıyan ya da sonucu kendisi olan soyut, beyaz bir isyan! Çünkü o hemen hemen hiç bir zaman kendini içinde yaşadığı toplumla ya da toplum katıyla birlik, katışık tutmuyor. Dikkatle ayırmış, aksine! O düşünen adam, mutluluğunu arıyan birey olarak bir yanda; toplum, çeşitli katları ve katlararası çetrefil, çapraşık sorunları ve çatışmala-

«Dost»un Ağustos sayısında Fethi Naci Orhan Duru'nun «Bırakılmış Biri» adlı hikâye kitabını eleştiriyordu. Bu sayımızda da Attila İlhan'ın aynı konu üzerinde bir incelemesini sunuyoruz. Asım Bezirci'nin de hazırlayacağı bir incelemeyi gelecek sayılarımızda yayımlayacağız. «Dost» böylece tarafsız tutumunu bir kere daha belirtmiş oluyor.

Bırakılmış mı? Bırakmış mı?

«.. Bak çocuğum, sen daha küçüksün, için yüreğin temiz. Böyle şeylere aklın ermez. Böyle şeylere aklın ermesin daha iyi. Bu dalavereli dünyayı sen düzeltecek-sin..»
Bırakılmış Biri Sahife: 68.

1

Attilâ İLHAN

HAMZA bir yerde iki arkadaşından kopuyor. Kendisinin Ömer olduğundan kuşkulanan adam «sürünün dışında kalanı kurtların kaptığını» bildiği halde gidip böyle yolun ortasında duruyor. Sürünün dışında kalmak, «korku değil sert bir sevinç» verir gibi olsa da, sonunda müthiş sıkılıyor. Herşey bir parça daha sıkıntısına katılıyor. Büyüyor, büyüyor. Kızıp, bağırıp çağırıyor, bayağı kırıp dökücü oluyor. Bunun da bir sonu yok ama! Ya Davut? Davut'un acısı daha keskin çizgili, daha da çarpıcı: Kendini iyi bulmuyor artık. Çevresindekiler onu istemiyorlar. Hiç bir şeyden zevk almaz olmuş. Çünkü: düşünüyor. Herşeyi inceden düşünüyor. Mutlu değil. Dinsiz imansız bir adam olmuş. Bağ tanımıyan.

Hamza, Ömer, Davut aslında büyük şehirlerin fakir kalabalığından kimseler: gecekondularda oturan, geçim sıkıntısı çeken, ekmeğini zor kazanan kişiler. Acı, ezici koşullar altında yaşıyorlar. Çevresindekilerin çokluğu da kendilerine benziyor. Tek ayrıntıları bunların okuyup yazmış olması biraz. Üstelik düşünüyor, yaşamaları ile iç bunalımları arasında ilgiler kurmağa çalışıyorlar. Bu, ister istemez, soyutlamalara itiyor onları. İçinden çıktıkları kalabalığın bilinçsizliğini görüp ilkel ve çetrefil yaşantısını duydukça bütün bütün kopuyorlar artık. Daha yüksek, daha çok yönlü plânlarda daha yoğun bir mutluluk diliyorlar. Oysa toplum onların dileklerine uygun düzenlenmemiş. Cennetleri hep düşlerinde kalıyor. Fena halde düşlerinde kalıyor. Elvan anahtarlarını düşürüyor ve bulamıyor. Ahmet, bin başlı kalabalığın tuttuğu kendi evinde, yabancı.

Bir de ne? İşleri tıkırında olması gerekenler de öbürlerinin varlığı ve

gerçeğine önem vermemesidir. Yılanların Öcü'ne öyle bir kaymakam tipi koyması bunu gösteriyor. Yok mudur öyle kaymakamlar? Yoktur demiyorum, vardır tabiî. Ama tipik olan bu değildir. Fakir Baykurt'un, toplumsal kaygısı olan romanların bu çok önemli özelliğine aldırmayışı Yılanların Öcü'nün yapısında kendiliğindenlik ile bilincin birleşememesine yol açmış.

Köy üzerine romanlar yazan bir yazarımız daha var, şehirli bir yazar: Kemal Tahir. Kemal Tahir'in romanları öbür köy romanlarına pek benzemez. Çünkü Kemal Tahir'de önemli köyün sorunları değil, toplumumuzun geçirdiği değişimlerdir; çünkü Kemal Tahir'in kaygısı «köy romanı» değil, sadece «roman» yazmaktır. Kemal Tahir, yazdığının roman olduğunu hiçbir zaman hatırından çıkarmamağa çalışır; «çıkarmamağa çalışır» diyorum, çünkü çıkardığı da oluyor; yoksa Yedi Çınar Yaylası'nın ne başına o girişi eklerdi, ne de sonuna o bölümü. Ama, örneğin, Köyün Kamburu'nda birtakım toplumsal değişimleri, roman olarak, çok güzel göstermesini biliyor. Çalık ağanın kişisel hikâyesi, aynı zamanda, köyün kapalı ekonomiden pazar ekonomisine geçişinin de hikâyesidir. Romanın sonunda Çalık Hafız'ın Petek'le evlenmesi Kemal Tahir'in işini bilinçle yaptığını açıkça gösteriyor. Köyün Kamburu, İstanbul'da olan değişikliklerin, Jön Türk hareketlerinin Anadolu'ya bir şey getirmediğini göstermesi bakımından da ilgi çekici. Bu yanlarıyla Köyün Kamburu, toplumsal bilgi ile edebiyat eserinin uyumlu bir bileşimini vermek bakımından ayrıca bir önem, bir değer kazanıyor. Kemal Tahir romanını, Talip Apaydın gibi, Fakir Baykurt gibi, yaşanmış gerçekler üzerine değil, düşüncesi, bilgisi üzerine kuruyor. Bunun için Kemal Tahir, gözlemlerden çok, araştırmalardan, toplumsal bilgiden, insanı tanımaktan hareket eder. Toplumsal değişimleri göstermeğe çalıştığı için tipik olaylar, tipik kişiler bulmağa çalışır; bunda aşırıya düştüğü de olmuyor değil. Örneğin Çorum medresesinde karşımıza çıkarılan tipler. Gene de Köyün Kamburu, tipik durumlar, tipik kişiler bakımından edebiyatımızın en başarılı eserlerinden biri olarak gösterilebilir. Ne var ki köy yaşayışının, köy çevresinin ayrıntıları hakkında Talip Apaydın'daki, Fakir Baykurt'taki geniş bilgiden yoksun oluşu Kemal Tahir'in romanda önemli olan birtakım çevre ayrıntılarına, yaşayış biçimi ayrıntılarına girmesine engel oluyor.

Köyden söz açan romanların okuyanları bıktırmaması için edebiyatın sorunlarıyla toplumsal sorunları birbirine karıştırmamak, romancı için edebiyat sorunlarının toplumsal sorunlardan daha az önemli olmadığı, tersine, çok daha önemli olduğu gerçeğini unutmamak gerek, diyorum.

böyle olduğu için de romana özgü hareket olmaktan çıkmış. Oysa romandaki hareket hem toplum gerçeğini, hem de kişileri belirtmekte - bu iki işi birlikte yaparak - kullanılabilir. Örneğin Necati Cumalı, Vatan gazetesinde tefrika edilen, Tütün Zamanı adlı romanında bunu başarmıştır. Talip Apaydın'ın yanılgısı bildiği köy gerçeklerini anlatıvermekle roman yazacağına inanmış olmasından geliyor. Anlattıklarının çoğu ilgi çekici şeyler, ama romanın bütününü birleştiren bir hareketin olmayışı, özellikle Yarbükü'nde, romanın bölümlerini, divan edebiyatının gazellerindeki beyitler gibi, aralarında organik bir bağlılık olmadan, altalta sıralanmakla bırakıyor; bir kaynaşma, organik bir bağlılık kurulamıyor bir türlü. Bence bu, Talip Apaydın'ın söyliyeceklerini roman olarak söyliyememesinden geliyor.

Talip Apaydın'da, genel olarak, gördüklerini söylemek kaygısı var. Fakir Baykurt'ta ise, bir yerde, gerçeği aşmak kaygısı başlıyor. Yılanların Öncü'nün çoğu yerini severek okudum. Bir yazarın ilk romanında bu seviyeyi tutturması elbette önemli. Ne var ki Yılanların Öcü'nde Fakir Baykurt görgüsü ile düşüncesini, roman düzeni içinde, iyice birleştirememiş. Bence bu, toplumsal sorunlarla romanın sorunları arasında önem bakımından bir ayırma yaparak, toplumsal sorunları öne almasının sonucu oluyor. Yılanların Öcü'nde Fakir Baykurt, romanının büyük bir kısmını, köyü inceliyerek edindiği bilgilerle kurmuş. Bu arada ana-baba, çocuk, kaynana'nın bir odada yatması, temizlik özlemi gibi önemli sorunlar olaylar içinde çok güzel belirtilmiş. Ama romanın sonlarına doğru romanda bir değer düşmesi başlıyor. Bu da Fakir Baykurt'un romana bilinçli olarak karışmak dileğinin sonucu olmuş. Örneğin Irazca, Bayram'a, «Gece olsun! Düşün yollara...» der; hemen hareket etmesini söyler. Yazarın da destekler göründüğü Irazca'nın davranışı, romanda anlatılan yaşama koşulları içinde, havada kalıyor. Yaşadığı, bildiği gerçeklere bağlı kalarak romanını yazan Fakir Baykurt, kaymakamın sözleriyle işlerin hemen düzelmesinden sonra, Irazca'nın Bayram'ın Fatma ile yatmasını düzenlemesinden sonra Irazca'nın olumlu bir kişi olarak gösterilmesinin romanın düzenine aykırı olacağını görememiş. Irazca'nın romanın sonunda söyledikleri, boşlukta kalan sözler; gerçekleştirilmesi için gerekli koşullar henüz yokken verilmiş bir öğüt, erken bir öğüt. Bireysel bir inat olsa olsa Irazca'nın davranışı; Fakir Baykurt, bu bireysel inada toplumsal bir anlam kazandırmağa çalışmakla yanılgıya düşmüş. Bence Fakir Baykurt'ta en önemli eksik, toplumsal kaygısı olan bir romanda yazarın özel, ayrık durumları, kişileri değil, tipik durumları, tipik kişileri arayıp bulması gerektiği

Köy Romanları

Fethi NACİ

Son yıllarda yayımlanan romanların çoğu köyden söz açıyor. Köy Enstitülerinden yetişen yazarların roman yazmağa başlamalarının da payı var bunda. Köy önemini sürdürüyor edebiyatımızda. Orhan Duru, «Bıktım artık şiirden!» başlıklı bir yazı yazmıştı; bu gidişle «Bıktım artık köy romanlarından!» diyecekler de çıkabilir.

Önemli olan, romanın konusu değildir; roman, başarılı olduktan sonra, ister şehirden söz açsın, ister köyden, denir. Köyden yetişen sanatçılar elbette en iyi tanıdıkları, bildikleri insanları, çevreleri, sorunları ele alacaklardır, denir. Böyle diyenler bile yavaş yavaş köy romanlarının bolluğundan yakınmağa başladılar. «Köy romanı» demek de doğru değil. Şehir romanı, aydın romanı, işçi romanı... diyor muyuz? Yusuf Atılgan, Varlık dergisinde çıkan bir konuşmasında, köyden söz açan bir roman yazacağını söylerken, «Öyle kırkbin köyün savunmasını yapan soydan bir roman olmıyacak galiba.» diyordu. Bu, «sadece roman olacak» demektir. Doğrusu da budur, bence. Oysa köyden yetişen yazarlarımız, sadece roman yazmağı biraz küçümser görünüyorlar; ille «köy romanı» yazmak istiyorlar; köyün sorunlarıyla edebiyatın sorunlarını birbirine karıştırıyorlar; insandan çok çevreye, toplumsal sorunlara önem veriyorlar. Köyden söz açan romanların bıkkınlık vermeğe başlamalarının nedenlerini burada aramak gerek. Mallarmé'nin şiir için söylediği ünlü sözü düşünüyorum: «Şiir sözcüklerle yazılır.» Roman için böyle kestirme sözler edilemez ama toplumsal gerçek, toplumsal sorunlar hakkındaki bilgiyle, bir bunlarla, roman yazılamıyacağı söylenebilir hiç olmazsa. Köyden yetişen yazarlarımız, roman yazmak için, köyde yaşamış olmak, köy gerçeklerini bilmek, köyün önemli sorunlarından söz açmak yeter sanıyorlar. Böyle sanmaları romanlarının zararına oluyor; usta bir romancı elinde çok işe yarayabilecek gözlemler, bilgiler, iyi roman yazmalarına engel oluyor.

Talip Apaydın'ın iki romanını, Sarı Traktör'le Yarbükü'nü, düşünüyorum. Toplumsal gerçeği yorumlaması bir yana, ikisinde de romana özgü hareket üzerinde Talip Apaydın'ın gereğince düşünmemiş olmasından gelen aksamalar var. Hareket, kişileri belirtmek için kullanılmamış; köy gerçeklerini anlatmak için kullanılmış;

dost

Cilt : 5 — Sayı : 25 — Ekim 1959

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi :
Salim Şengil

Yazı İşleri Müd.
N. Şengil

Aydabir çıkar

Adresi :
P.K. 133 - Ankara

Telefon :
19829

İdare yeri :
Rüzgârlı Sokak
Ove Han, Da. 4

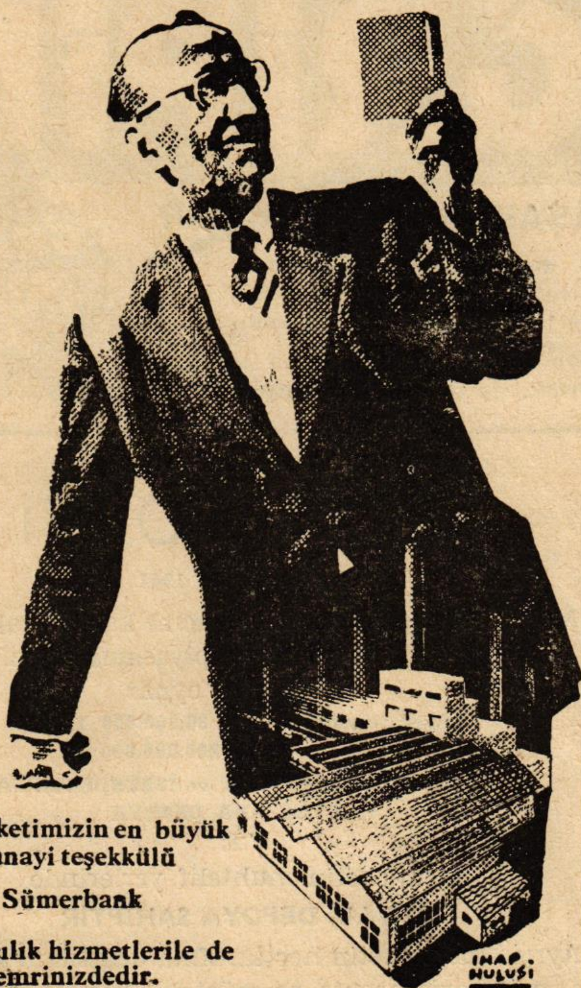
Abonesi :
Yıllığı 18 TL.
6 aylık 10 TL.
Dış memleketler için bir misli
Öğretmen ve öğrenciler % 20 indirme

Basıldığı yer :
Yeni Desen
Matbaası

BU SAYIDA

Karikatürler: Oğuz ARAL

SÜMERBANK

Memleketimizin en büyük sanayi teşekkülü

Sümerbank

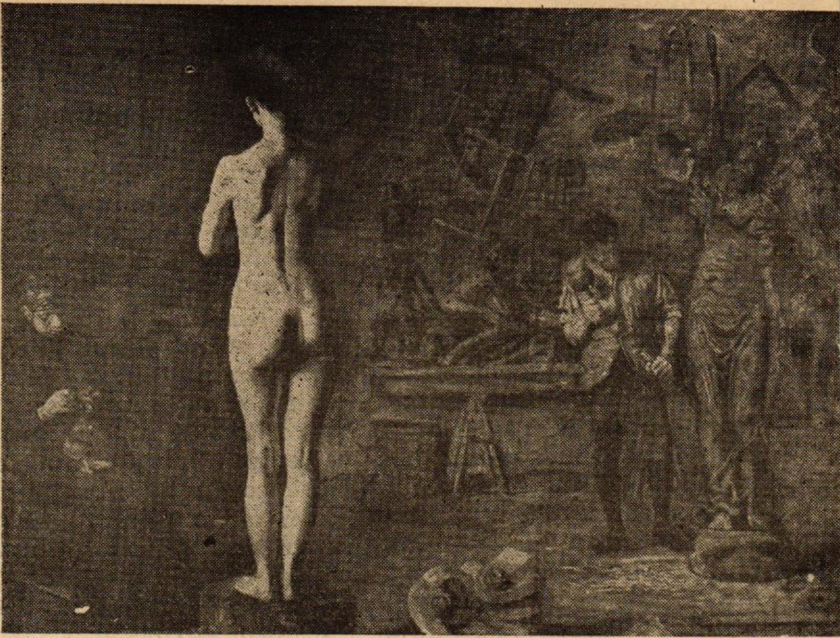
Bankacılık hizmetlerile de emrinizdedir.

artık!» der. Aralıksız çalışır, yeni tasarılar kurar. Durmak için beklemez ölümü. Hele, tasarısı gelecek yüzyılları da kucaklıyorsa, ölüm bile durduramaz onu. Bakarsınız, adamcağız seksen yaşına gelmiştir, öyleyken hâlâ eker biçer, yapar kurar. Musa Adanmış Toprak'a giremiyeceğini biliyordu. Stendhal yüz yıl sonra okunmak için yazdı. Ama yazdı. Başkanlarına göre, ölüm kapımı çalınca hayatım durur. Bana göre ise, yaşadığım sürece ölüm yok demektir. Tasarım hiçbir engelle karşılaşmaksızın aşıp gider onu. Hiçbir engel yok ki aşkınlığım dolu dizgin üzerine atılmasın. O ölürse kendi kendine ölür, ölümü kendindendir yani. Tıpkı, kumsalı dövmeğe gelip de orada kalan ve artık daha uzağa gidemiyen deniz gibi...

Bundan ötürü, Heidegger gibi konuşmamalıyız biz : «Kişioğlunun gerçek tasarısı ölmek için var olmaktır; özümüze uyan temel amacımız ölümdür; bu en son olanağın (imkânın) ağışı ile kaçış arasında bir seçme yapmaktan başka yol görünmüyor önümüzde!» dememeliyiz. Kaldı ki, Heidegger bile, içerdenlik diye bir şeyin olmadığını söylüyor insan için. Öznellik dahi ancak nesnel dünyadaki bir bağlantıyla ortaya çıkar. Seçiş ancak nesneleri etkileyen, örseleyen bir edimle belirir : İnsanın seçtiği şey yaptığı şeydir çünkü; tasarladığı şey kurduğu şeydir. Demek ki ölümünü kendi yapmıyor, kendi kurmuyor insan : Zaten ölümlüdür. Bu yönden düşünülürse, Heidegger'in «kişioğlu salt ölmek için vardır; var olmak olgusu (vakıası) gereksizdir; hiç için var olur insan; daha da ileri gidersek, (hiç) sözcüğünün bile bir anlamı yoktur burada.» demesi haksızdır. Gene Heidegger'in «bir son getirdiğine göre varlık tasarıdır sadece» demesi de yersizdir. Çünkü var oldukça hiçbir son getirmez varlık : O vardır, işte o kadar. Ancak tasarıdır ki varlığını «... için» var olmak diye belirler. Heidegger'e bakılırsa, bu yüce son - öbür sonlardan ayrı olarak - bir edimle belirlenmiş değildir. İnsanı ölüme doğru iten değişmez karar, hiçbir zaman onu intihara götürmez; olsa olsa, ölümün yanında bulunmağa, ölümün huzurunda yaşamağa götürür : Güzel ama, bu «yanında bulunma» deyiminin anlamı nedir? Ne biçim bir «bulunuş» tur bu? Bulunuş, ancak önceden var olan bir edim içinde görülür, ancak somut bağların yaratılışı içinde gerçekleşir.

Görülüyor ki Heidegger'in dönüşümü (conversion'u) stoi'cılarınki kadar etkisiz. Onlar ne derse desin, hayat olduğu gibi sürüp gidiyor. Ancak içsel bir değişmeden söz açıla bilir burada. Nitekim, kaçış gibi göründükleri zaman öze aykırı olan hareketler, ölümün karşısında yapılınca öze uygun olurlar.

(Gerisi 28. sayfada)

THMAS EAKINS (1844-1916) «Stüdyo» adlı bu eserin aslı New York'da Brooklyn müzesindedir.

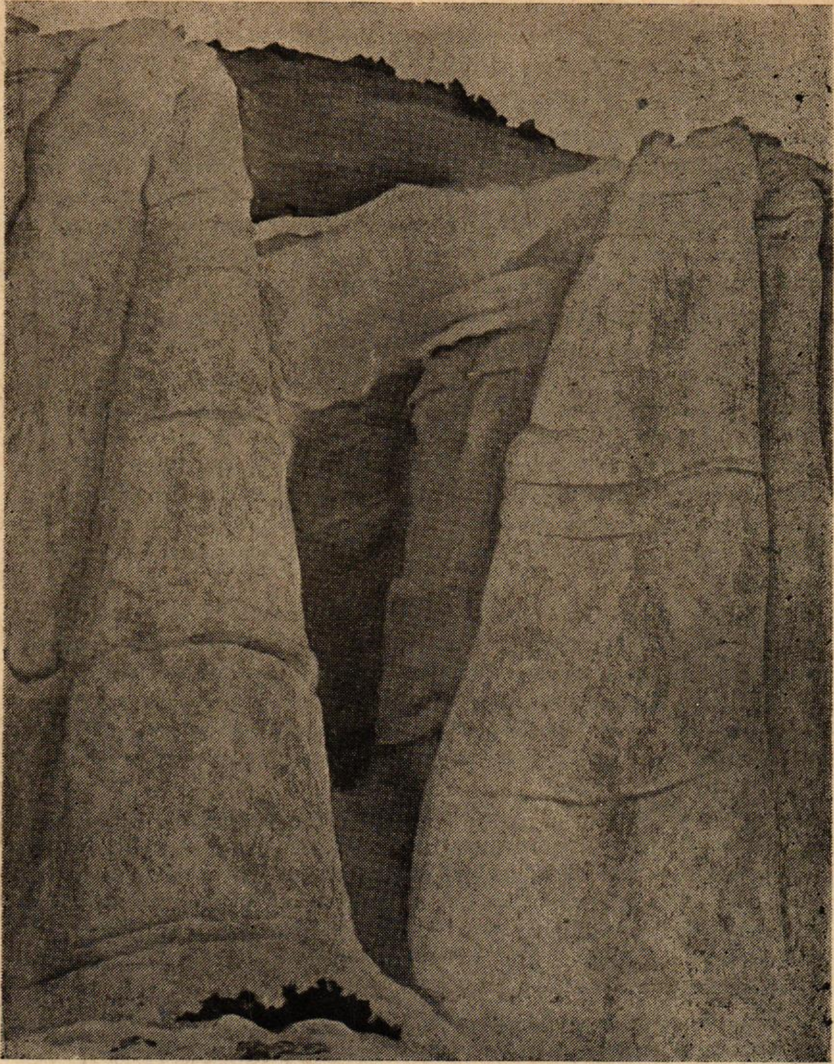
Resim, Karikatür, Fotoğraf Sergileri

Adnan ARDAĞI

Balıkesir Kültür Derneği, Balıkesir Sergisi içinde ilk defa olarak bir sanat hareketine önayak oldu. Atatürk Parkının özel ve sessiz bir köşesinde, bir çember üzerine sıralanan alı sunu yerinde Ressamlar Cemiyetinin tabloları, Soyutçu yedilerin non-figüratifleri Özcan Sağder'in siyah beyaz fotoğrafları, Güran Tatlıoğlu'nun şiirleri, Adnan Çakmakçıoğlu'nun, Ercan Çitçioğlu'nun ve Ahmet Esmer'in karikatürleri yer alıyor.

Ayrıca Maarif pavyonunun sağ tarafındaki iki bölümde de Abidin Elderlioğlu'nun yağlıboya resimleri, Zahir Güvemli'nin soyut ve yağlı boya Erdek manzaraları, Merhum Sırrı Özbay'ın tabloları ile Amerikan Kültür Heyetinin açtığı 20. Yüzyıl Amerikan ressamlarının reprodüksiyonları sergisi bulunmaktadır.

Abidin Elderoğlu 11 tablosu ile sergide. Elderoğlunun tutumu yönlü.

GEORGIA O'KEEFE (Wisconsin 1887) «Gölgeli Beyazlıklar» adlı bu eserin aslı Washington'da Philips kolleksiyonundadır.

Çiçeksi desenlerinde doyurucu değil. Sağır ve dilsiz bir donma var. Buna karşılık soyut uğraşılarında daha espirili ve cesur. Yumuşak renklerle hafif bir müzik gibi sunduğu tek peyzaj'ında ise Enderoğlu güçlü adeta. Doğa'nın kimliği içinde insanca bir yürek çarptırmış.

Zahir Güvemli iki uğraşı ile karşımıza çıkıyor. Biri Soyutçu Güvemli öbürü Romantik Güvemli. Soyut ve Nonfigüratif yapıtlarını Erdek sergisin-

de sunmuştu. Küçük boy resimlerinde Güvemli ayni şiirin peşinde Aydınlık ve yaşamak dolu bir yürek kesitinden açılıyor Güvemli. Erdek manzaralarında romantik bir gözlük arkasından yumuşak dünyaya dokunuyor. Ayrıntılara (Detaly) kaçmadan cesurca fakat kişiliği olmayan renklerle çalışıyor. Manzaralardan yeni bir ses gelmemekle beraber yaşamak özentisi ile dolu ve açık, güneşli bir dünya çizmesi bakımından ilgi çekici.

Merhum Sırrı Özbay değişik tablolarının asılı olduğu sergi köşesinde hem kübist hem de romantizm yapıtları ile değişik bir sanatçı.

Kar manzarası, yayık döğen kızlarda ayrıntılar önemli. Doğa'nın konu olarak işlendiği resimlerde Özbay daha yumuşak ve sıcak renkleri seçmiş. Gülen dudaklar ve matbaacılar tabloları kübik teknikle işlenmiş.. Ağır ve realitenin sert yönünde duran bir sıkıntı var bunlarda. Manisa'da Cami etrafında yığılı bulunan halkın meydana getirdiği insancıl ortamdan yükselen bayram havasında ise Özbay en geniş nefesini almış gibi rahat. Şimdi öteki dünyada kendisi. Resimlerinde işlediği insanlarını şimdi daha çok seviyordur.

Yirminci Yüzyıl Amerikan Resim sanatı öncülerinin sergisine geçiyorum. Kırk ressam. Ondokuzu ölü. 1889 yılı ie 1910 yılı arasında doğan insanlar bunlar. Çoğu soyutçu. Başladıkları yolu bırakarak nonfigüratif yolda yapıt vermeğe başlamış. Herbiri bir ayrı kişi, güçlü, rahat ve doyurucu. Herbirinde ışıyan bir özgürlük var. Avrupalı ressamların etkilerinde kalmalarına karşılık öyle yeni bir dünya çıkarmışlar ki ortaya, birdenbire insanı kavrıyor ortamları.

Augustus Vincent Tack, 1931 yılında yaptığı **Arzular** tablosundan felsefesini haykırıyor: Her şey yaşamak için. Bu inancını dolu dizgin bir kaynaşma içinde veriyor. Arzular, hem nefes almanın yumuşaklığında hem de güneş fışkırmalarının heybetinde. Hep öteye doğru. Doymayan insanın daha deyişi gibi bir can vuruyor bu tabloda.. 1870 yılında doğan artist 1949 yılında ölmüştür. **Arzular** adlı tablosu Washington D. C. de Phillips galeride bulunmaktadır.

John Marin'in yine Washington D. C. deki Phillips Galeride orijinali bulunan **Tunk Dağları** adlı kompozisyonu ile sergide yer alıyor. 1870 de New Jerseyde doğan artist bu yapıtı 1945 yılında tamamladı. O zaman 75 yaşında idi. Hayatın bütün çizgilerini kalın ve vurgulu çizgilerle son duyu kesitinde vermesinin niçini bu olsa gerek. John Marin belki de J. Roult'tan sonra kara rengi en iyi kullanan sanatçı. Hayatta can zıtlıktadır der gibidir. Bu resimde de kara, bir fon müziği gibi destekçi. Avrupalı etki ona kişiliğini bulmada yön vermiş, buna karşılık John Marin hayatı bir denge oranında kabul eder. 1953 yılında ölmüştür.

Lyonel Feinninger Columbus (OHİO) da 1871 yılında doğmuştur. Önceleri kübism uğraşılarla çalışmış ve bu sergide gösterilen yapıtı **Mavi Kıyı** ile soyut bir denemeye adım atmış gibidir. Mavi kıyının özelliği daha çok

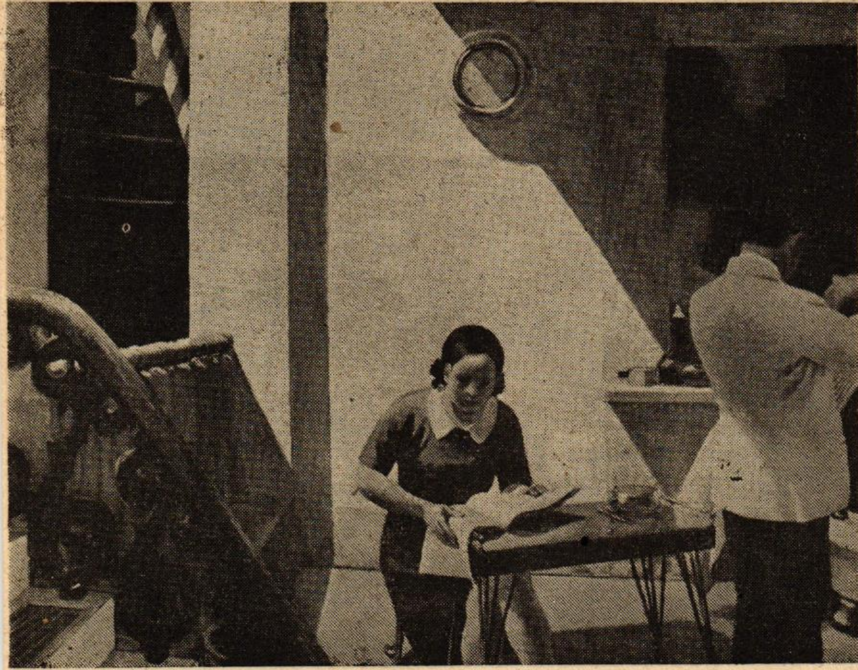
ABRAHAM RATTNER (Poughkeepsie, New York 1895) «Nisan Yağmurları» adlı bu eserin aslı New York'da Neuberger kolleksiyonundadır.

geometrik bir düzende ışıkla devinimı sağlamasıdır. Dağ deniz ve ışık mavisi arasında ortak bir devinme..

Abraham Rattiner **Nisan Yağmurları** adlı tablosu ile bize kuvvetli bir artistim diyor. 1895 te New - York'ta doğan Abrahcm bu tablosunda hem geometrik düzenden hem de fiziksel bir salınımdan faydalanmış. Asıl ışık içine aldığı konu insan. Korkusu ile, sevinci ile, yalnızlığı ile, geçici ürpertileri ve nisan yağmurları altındaki serinleyen yüreği ile.. 1939 da yaptığı bu resim için daha çok erkenden ileriye uzatmış gibi ellerini.

Arthur G. Dove bize **Mars, Portakal rengi ve yeşil** adlı kompozisyonunu sunmuş. Soyut bir doğa sanılayan Dove resmin Bach'ıdır bence. Onun öbür yapıtlarında hele Doğan ay adlı tablosunda bir Mutlak müzik yükselir. Duygu kesitlerini ap açık sözlerle veren ve kafasında yalnız sürprizli gökler besleyen bir tanrı gibi kavramlar içinden seslenir. Biri birini saran sıcak ortamların düzeninde zıt renklerle birden açılır ve farkında olmadan ellerini tutarsınız. 1946 da gözlerini hayata kapayan Dove bu gün Amerika'nın en kişili gururudur resimde..

Morris Graves'in **yağmur kuşları**, şiir dolu bir gücün akımını göstermektedir. Kahverengi ve beyaz tonların devinmeye katılmış eşliğinde do-

EDWARD HOPPER (Nyack, New York 1882) «Berberde» adlı bu eserin aslı Neuberger kolleksiyonundadır.

ğa görünmeyen bir yağmurla ortamı itmektedir. (Oriental) Doğulu bir şarkı büküklüğünü sezmek insana Morris'in yönelimini açıklamaktadır.

George Constant'ın **Deniz kıyısından Portreler** adlı tablosunda mimarî bir hacim tekniği, eski bir tarih kokusu var. Cesurca kullandığı etkilerin tümü ile çok şeyler anlatıyor bu resimde.

Louis Bunce 1907 de Wyoming'de doğmuş. **Kumsalda yükselen sis** adlı yapıtının aslı New - York'ta Meltzer Galerisindedir. Louis Bunce bir doğu operatörü gibi uğraşmaktadır. Kayalar, kumsallar, zaman, sis, deniz onun kolları gibidir. Her fırça vuruşunda bu ögeler arasında bir barış, bir şiir aramaktadır.

Loren Maciver 1909 da New - York'ta doğmuş bir kadın artist. Doğaya kadınca bakışları var. Ama kadının romantik penceresindeki tül gerisinden **Şehir** adlı tablosunda hayat var. Renk yerine insan devinimlerinin yarattığı bir ortam çıkmış karşısına. Dengeli, ölçülü ve düzenli bir orkestra yapıtı gibi..

Daha öbürleri de birer birer uzun uzun dil dökülecek göz verilecek değerde. Amerikan artistlerinin, el broşüründe dendiği gibi, bir anlatım ve açıklama ortamı içinde yeni biçim ve düşüncenin değişik ufuklarına doğru yürümekteler..

Balıkesir Kültür Derneği Atatürk Parkının sessiz bir köşesine sanat a-

MARSDEN HARTLEY (1877-1943) «Kıyıdaki Granit ve Sequin feneri» adlı eserin aslı Neuberger kolleksiyonundadır.

lanı kurdu. 6 damlı gösteri duvarında Ressamlar Cemiyeti, Soyutçu yediler, karikatürler ve bir de şiir sergisi yer aldı.

Üç duvarı 32 ressamın yapıtları ile dolduran Ressamlar Cemiyeti bize göz doldurur bir sunu getiremedi. Çoğu resimlerde çekingen bir fırça, iyi kullanamıyan bir kara renk ürkekliği, düzeni bulamamış bir etkisizlik göze çarpmakta. İçlerinde benim en başarılı bulduğum resim Müreccel Küçükaksoy'un peyzaj adlı tablosu di. Cesurca hayat dolu izlenimli ışık duzenli bir resim.

Leylâ Sarptürk'ün **sahil** adlı tablosu da espri ve mavi gücü yerinde kullanılmış bir yapıt. Sevim Saruhan'ın **Aband** adlı tablosunda renk armonisi bir etki başkalığına gidilmeseydi daha başarılı olacaktı.

Bedia Taran güzel yakaladığı konuyu gelişigüzel bir çaba ile ruhsuz kılmış. Selâhattin Taran'ın **Balıkçılar**'ında da kararsız uğraşı hakim.

Birinci plânla ikinci plân tekniğindeki ayrılık, **balıklar**'daki ayrıntıya verilen önemle **kayıkçılar**'da birden harekete geçilen uğraşı bağsız kalmış. İki ayrı tablonun altalta izlenimi gibi.

Naile Akıncı, **Haliç** adlı tabloda samimi ve dekoratif bir büyü ile çiçek bahçesi işler gibi çalışmış. İnsansız bir gözlem etkisi hakim.

Biz Ressamlar Cemiyeti adı altında hemen hemen bu günkü Türk Resminin temsilcisi olan bir topluluk derken daha çok şeyler bekliyorduk

Tahta Duvarlardan biri Soyutçu Yedi'lere ayrılmış. Bedri Rahmi'nin öğrenicileri olan bu yedi kişi soyut dünyadan ilgi çekici kompozisyonlar

KARİKATÜR VE ŞİİR SERGİSİNDE : (Soldan sağa) Ahmet Altümsek, Adnan Ardağı, Sıtkı Yırcalı, Vali Kazım Arat, Kültür Derneği Başkanı Reşit Kıpçak

sunuyorlar. Bu Soyutçu Yedi'ler içinde nokta etkili soyut çalışmaları ile Devrim Erbil cesurca yeni bir araştırma yolunda. Etkileri samimi ve düşündürücü. Kıvamlı bir insancıl sancıya doğrulmuş. Yeşil fon üzerinde sarı

Bir Müzik Şöleni

Ordu ve bölge konserleri başladı. Bu başlangıç mutlu bir devrin, özlenen açlık susuzluk gibi duyulan bir ihtiyacın giderilmesine uzanan ilk sesin, ilk elin sıcak merhabasıdır. Türk milleti tüm bir kıvançla bu savaşçıları bağrına basmaya hazır.

Riyaseticumhur senfoni orkestrası bu tur proğramının ilk sunusunu Balıkesirde verdi.. Balıkesir sergisi içinde düzenlenen san'at şenliklerinin sonuncusu bu müzik şöleni idi.. açık havada verilen bu konserleri binlerce insan üst üste, gazino damından taşarak dinledi. Hikmet Şimşek, bu genç yönetici, Erdek'ten sonra ikinci defa Balıkesirlileri büyüleyen bir şölene komuta ediyordu.. İnce, rahat bütün orkestrayla çok iyi anlaşan bir gücü vardı.. küçük ve anî dokunmalarla sesleri bir taraftan öbür tarafa aktarıyor, Ortamı dolduran sihirli ses düzeni içinde birden gerginleşen avuçları ile muazzam bir kükreyişi orkestranın içinden çıka-

çizgilerle sokak veren soyut desende Ayça Serimerde espri çok kuvvetli Realist ve Poesi-pür bir kavram sadeliği dikkati çekiyor.

Ozan Sağdıç ondokuz ak-kara fotoğrafla sergide yer almış. Artistik bir görüşe sahip Ozan. Realitedeki şiiri kolayca yakalayabiliyor. Tez ve hikâye dolu fotoğrafları. Örneğin **Güreşen köylü çocuklar** ve **Kömürcü** başlıbaşına bir konu. İçinde insan kıpırtısı, düşünüsü, yaşaması var. **Balıkağları** ve **Sevgililer** konulu fotoğraflarda Doğa ile insan ortak bir saadeti paylaşmaktalar. Artisti candan kutlarım.

Güran Tatlıoğlu Erbil'in desenleri ile süslediği şiirlerini sergilemiş. Değişik yazılarla sunduğu şiirlerinde Güran'ı soyut bir dünyadan seslenir buldum. Daha çok düşünüsünü insan kapsıyor.

Ercan Çitlioğlu karikatürde kendine has bir hava taşımakta. Kişiliği donmamış olmakla beraber biraz daha cesurca çizgilerini kullanması gerek.

Espri etkiler altında kendi hayatının dışına kaymakta. Biraz çaba, biraz dünyaya kendi duyguları ile bakmasını bilse, iyi bir karikatürcü olacak.

Ahmet Esmer geçen yıllarda açtığı sergideki kişiliğini daha da geliştirmiş. Kompozisyonları daha da sosyal konulara dönmüş. Espri aramakta biraz da kalıcı nitelikler üzerinde durursa başarısı büyük olacak.

Kültür derneği bu büyük uğraşıların sunusuna önayak olduğu için en büyük teşekkürü hak etti. Sağolsunlar.

---

rıyor ve uzaklara, düşüncelere büyülenmiş kalabalığın takdir dolu buluşları önünde yükseltiyordu. Hikmet Şimşeğin bütün vücudu, ruhu ve enerjisi ile katıldığı yönetisini orkestranın, eserlerin altında ezilmeden, ustalıkla çıkardığı proğram önünde seyretmek ayrı bir güven veriyordu.

Park gazinosunun pisti erkenden dolmuştu. İlk gün 5 Eylül 1959, saat 17 de bütün orkestra üyeleri yerlerini aldılar. Disiplinli, nazik ve sempatik bir topluluk. Herbiri ayrı ayrı övülmeye değer insanlar.. Çevrede üst üste yığılı halk sesini ve nefesini öyle kesmiş dinlemekte ki en küçük bir fısıltı işitilmiyor. Çocuğu ses çıkarmasın diye, memesini yavrusunun ağzına vermiş genç bir ana, gözlerini bütün yürekleri ile Harp çalan artistin ellerinde düğümlemiş küçük kızlar, gözlerini kırpmadan, bir yeni dünyaya dalmış duran köylüler, (İstemem babacığım istemem) şarkısından bambaşka, daha sarıcı daha müthiş bir ses düzeninin olduğuna artık inanmış ve onun sihrine kapılmış yaşlılar ön sırada Vali, Milletvekilleri ve doktorlar öğretmenler, işçiler, kadınlar, kızlar hep oradaydı, ortaklaşa paylaştıkları bu akşam konserinde tek bir insan gibi sessiz sessiz, kendilerine açılan pencereden ötelere, çok ötelere

UÇAN ORKESTRA : Hikmet Şimşek yönetisinde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Balıkesir Atatürk parkında konser veriyor.

bakıyorlardı.

Gözlerim ıslandı, başımı kaldırdım. Orada olmalıydı Atatürk; mavi mavi gülümseyen o gök boşluğunda. Çocuklarının elleri oynuyordu. Kemanda, Viyolonselde, Harpta, Flütte.. o ellerin kaldırdığı çiçek dolu sevginin Atatürke doğru uzandığını görür gibi oluyorum. Türk milletinin kalbinde onun dileğinin bu kadar haşmetle beslendiğini görmenin huzuru içinde gözlerini kapatıyor ve saadetten ağlamamak için kendimi zor tutuyorum.. Orkestra «yoldan geçen tunç yüzlü askerler» sözleri ile okul sayfalarından küçük dimağlara yerleşmiş Arlesienne suit'ini büyük bir şevkle çalıyor.. Bu bahtiyar anın üzerinde, yarına sağlam ve inanış dolu bir hızla yol almış muhteşem bir mutluluk yükseliyordu.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni orkestrası 5,6,7 Eylül tarihlerinde Balıkesirde üç konser vermiş bulunuyor. Birinci gün Weber - Oberon uvertürü; Gounod'un Faust operasından bir Bale müziği, Bizet'nin Arlesienne suit-

Çok Üşümek

Bir kalır uzun resimlerde anısı sakallarımızın
Urban içinde üşüyüp üşüyüp kaldığımızın

Bir kalır yanık yağlar kokusu şehirlerde
Uzun nehirlere binip uzaklaşmadıkça

Bir kalır yabancı yataklarda o oteller
Meydanlar, Heykeller, sizin olmadığınız o her yer

O çok yalınç gerçekli gelip gitmeler

Bir kalır uzun duvarlar ve onların dipleri
Bir kalır Yılgın Adamların hep «Evet» dedikleri

Çok üşürdük hep üşürdük üşümekti bütün yaşadığımız
Üşürdü ellerimiz, aşkımız, sonsuz uzun sakallarımız

Tükenir dağınık diriliği kaşıntımızın birgün
Bir kalır uzun kitaplarda anısı çok üşüdüğümüzün

Turgut UYAR

---

leri ile Dvorjak'tan bir parça'yı; İkinci gün fazla olarak Beethoven'in 7 nci senfonisi'ni; Üçüncü gün Arlesienne suitleri, Sevil Berberi uvertürü ile Beethoven'in 5 inci senfonisini proğrama almıştı. Son konser şehir sinemasında ve gece verildi. Kapılar halka açılmıştı, giriş serbesti.

Bu güne kadar Ankara'nın duvarları içinde saklı olan bu hazinenin milletin susamış yüreklerine açılışını yepyeni bir devrin müjdecisi olarak selâmlıyoruz. Kendilerini, dinlenme ihtiyacının beklediği bir anda, yollara düşüren, halkın ayağına getiren bu sanat aşkı ve inancı ile atıldıkları savaşta daima başarılara ulaşmaya hak kazanmış mutlu insanlar olarak ellerimizi uzatıyoruz. Var olsunlar..

(Başı 17. Sayfada)

Ama buradaki «karşısında» sözcüğü de bir sözcükten başka bir şey değildir. Her ne biçimde olursa olsun, yaşadığım sürece ölüm yok demektir. Hem, benim için bir amacın, bir sonun özgürce seçilmesi olan hareketlerim, kimin için kaçıştır? Heidegger'in öze aykırı varoluşun gerçeklik derecesini gösteren ikircimleri (tereddütleri), kaynaklarını bu safsatadan alırlar. Gerçekte ise, edimin anlamını belirliyen öznedir (sujet'dir). Ancak bir kaçış tasarısı var olduğu zaman kaçış da var olur. Tasarı olmayınca kaçış da olmaz. Sevince, isteyince aklımın köşesinden bile geçmez kaçmak. Bir şeyi seversem, istersem nasıl kaçarım ondan?

Bunaltının, boğuntunun sunduğu hiçlik, ölümün getirdiği hiçlik değildir. Bu; hayatımda her aşkınlığı durmadan aşmamı sağlıyan bir olumsuzluktur (négativite). Üstelik bu gücün bilinci, ölümümün ağışıyla değil, Nietzshe ile Kierkegaard'ın sözünü ettikleri o «alay» la belirir daha çok : Tutalım ki ölmezler arasına karıştım, öyleyken ölümsüz insanlıkla özdeşmeğe çalışırım gene de; çünkü her son bir başlangıç, her aşama geride bırakılacak bir nesne olarak kalır gene; çünkü bu bağlanışlar oyununda ilişkilerin bütünlüğünden başka mutlak görülmez gene.

Demek ki ölmek için var olmuyor insan. Kişioğlunun varoluşu amaçsızdır, sebepsizdir. Ayrıca, Jean Paul Sartre'ın «L'Etre et le Neant» da da anlattığı gibi, kişinin varlığı eşyanın donmuş varlığına benzemez : İnsan, varlığını varlaştırmak zorundadır. Nitekim o da her an var olmağa çalışır : İşte tasarı denen şey budur. İnsanın varlığı tasarılar biçiminde gerçekleşir. Elbette bunlar ölüme değil, özel amaçlara, tekil sonlara yönelen tasarılardır. Kişioğlu ava çıkar, balık tutar, aletler yapar, kitaplar yazar : Ama eğlenmek için, kaçmak için yapmaz bunları; yaşamak, var olmak için yapar. Bunlar birer eğlence ya da kaçış değildir; varoluşa yönelmiş birer hareket, var olmak için baş vurulan birer eylemdir. Varolması için kendini aşmak zorundadır insan; ama var olmak isteyince de aşkınlığının dolgunluk olarak yeniden kazanılması, yeniden elde edilmesi gerekir : Ancak kurduğu bu bitmiş, bu sonlu nesne içindedir ki insanoğlu aşkınlığının donmuş bir yansıtını (aksini) bulur. Peki, neden şu nesneyi değil de bu nesneyi kurar? Tasarı özgür olduğundan, bu soruya kolay kolay cevap verilemez. Yalnız varoluşsal bir çözümleme, kişinin seçişlerinin tümel (külli) anlamını ortaya çıkarmağı sağlıya bilir; onun oluşum ve bileşimini anlamağı kolaylaştıra bilir. Gel gelelim, bu çözümleme de tekil seçme hakkının yok edilemez olgusu önünde durmak zorunda

kalır. Çünkü insanoğlu ancak bu olguya dayanarak özgürce dünyaya atılır. Onun için, tasarının içeriğini (muhtevasını) gözden geçirmek istemiyoruz burada. Tasarı özgün (original) ve özgür olma özelliğini kendisi ortaya koyar zaten. Bundan ötürü biz, onun varoluşundaki genel ve biçimsel koşulları tanımlamağa çalışıyoruz sadece.

Vardığımız sonuç şu : Mademki tasarı tekildir, öyleyse sonludur, bitmiştir. Aşkınlığın zamanla değişen boyutları istenilene uymaz. Bu boyutlar kurulmuş olan nesnenin tabiatına bağlıdır. Bir insan yüzyıllarca dayanacak bir yapı kurmak istiyebilir. Hatta korkulu bir atılımı başarıya ulaştırmağa da çabalayabilir. Zamana bakmaz pek. Zaman nesnenin özel bir niteliğidir burada. İster bir anda geçip gitsin, isterse yüzyıllar boyu sürsün, gene de her zaman bir süresi vardır nesnenin. Varlığın dolgunluğu öncesizlik ve sonrasızlıktır (eternité). Bir gün bozulup dağılacak olan nesne gerçekte yoktur.

«Peki, ya sonra? Ondan sonra ne olacak?» Gerçi insan, varlığını yeniden kazanmağa çalışır; ama aşkınlığının bağlandığı bu nesneyi de her zaman aşabilir. Bozulmaz, yok edilmez de olsa, nesne gene de zorunsuz, olumsal (contingent) gibi gözükür; gene de geride bırakılması gereken yalınç, bitmiş bir veri gibi ortaya çıkar. Kaldı ki nesne bana yettikçe kendine de yeter. Ama düşünme aşkınlığın aldığı biçimlerden biridir; nesne burada düşünmenin gözüne sebepsiz, gereksiz görünür. Dünyada yapayalnız kalmış bir kimse, bütün amaçlarının boş olduğu sanısına kaptırır kendini, giderek eli kolu kalkmaz olur. Yaşamağı dahi canı çekmez; hayat çekilmez bir yük gibi gelir ona.

Neyse ki yeryüzünde öyle yalnız değildir insan, tek başına değildir : Başkalarıyla bir aradadır.

Varım Diyorum İnanmalısınız

Nezihe MERİÇ

Bir hikâyem vardı. Yazamıyordum. Kimse hikâyeyle aramda geçenleri anlamıyordu. Sinirlerim bozuldu bu yüzden. O, 1954'de kalmıştı; Ben 1959'a değin yaşamıştım. Kurtulmak için türlü nenler denedim, olmadı. Sonunda bır sinir doktoruna gittim. Adamın kendisine hiç yakışmayan bir güzelliği vardı. Yemeklerden önce acıktırıcı bir şurup, yatmadan önce uyku hapı verdi. «Hapı yuttunuz mu tamamdır.» dedi. Sonra gülerek: «Nasıl espri?» diye sordu. Dayanmak güçtü. Gene de dayandım. Dimdik suratına bakıyordum. Anlamadım sandı. Tutup açıkladı üstelik. Gene kih kih kih, diye güldü. Çantamı kapıp fırladım. Parkın köşesine değin koştum. Köşede elleri kapkara bir boyacı çocuk oturuyordu. Elindeki kirli bezle, boya kutusunun, sarı pirinçten olan yerlerini öyle parlatmıştı ki, biraz duruldum. Nefes almak için durdum. Çocuk, «Boyalim!» diye bağırdı. Birbirimize bakıp güldük. Bir baktım parkın tüm kuşları ötmeye başlamış; yeryüzünün küçük çocukları hep birden gülüyorlardı. İçim sevinçle doldu. Göz yaşlarım akmaya başladı. Şehrin gürültüsünü bastırmak için, boyacı çocuk, ben, kuşlar, çocuklar hepimiz elele verip güneş açmış bir deniz kıyısına gittik koşa koşa. Sonra denize doğru neşeyle keyifli bir eşek gibi anırdık. Çok ihtiyar bir ninecik, penceresinin önünde kahvesini içiyordu, sesimizi duyunca o da, «Gözün gör olmasın emi!» diye güldü. Elini fesleğen yapraklarına sürüp kokladı.

Parkın köşesini döndüm. Herkese gördüğüm bir yeşil pantolonu anlatmak istiyordum. Köylünün biri giymişti. Şehrin renklerini çarpıcı bir kendine çekişle bastırıyordu o yeşil. Görülmemiş delirmiş, saldırgan bir yeşildi. Böyle bir yeşildi de, kimse ilgilenmiyordu. Hele köylü, inadına ağır ağır, inadına kollarını sallaya sallaya yürüyordu. Yumruğumu alnıma bastım. Aklıma sinir doktoru geldi. Ne yapacağımı şaşırdım. Gene boyacıyı düşünmek istedim. Bu kez tutmadı. Hava kararıyordu. Çevremde kimse gülmüyordu. Geniş caddeler, kocaman kırmızı kamyonlar, otobüsler üstüme üstüme geliyor, insanlar ayaklarımın dibinde kaynaşıyordu. Şeytan yavrusu cipler vurup vurup kaçıyordu. Karanlık havayı alıp yanıma, duvar boyunca yürümeğe başladım. «Biz çocukken yaşamayı amma da severdik!» dedim. Karanlık anladı. Kendi kendime, «Tılsım bozuldu, tılsım bozuldu..» diyordum. Başım fena halde ağrımaya başladı. Adamın birine çarptım o sıra.

«Bağışlayın.» diyeceğime, yanlışlıkla, «Tılsım bozuldu» demişim. Adam kolumu tuttu. Yüzüne baktım. Çakıl mavisi yeşil bir dağ suyundan, üç beyaz kuş uçtu. Güvercin mi diye baktım, göremedim. Bu adam, milâttan önce ve milâttan sonra yüzyıllar boyunca aradığım bulduğum, âşık olduğum adamdı. Onu mu yitirmiştim ne! Yoksa ona rastlamayışım mıydı. Hayatımın çok duygulu, oldukça karışık bir zamanını yaşadığımı anlıyordum. Adam, «Somurtmuşsunuz da ondan,» dedi. «Tanrıya gülümseyiniz.» dişleri bembeyaz parladı. Kolumu bırakıp, beni selâmlayıp yürüdü. Bağırmamak için zorladım kendimi. Gitmesini hiç istemiyordum. Başımın ağrısı geçiverdi. Neşelendim. Bu adamın kim olduğunu düşünmeye başladım. Benim için çok önemliydi. O sırada, başka bir şehirde, başka yolların kalabalığı içinde yürüyen bir arkadaşım beni düşünmeye başladı. Durumumun içinden çıkılmaz karışıklığını görünce, «Düşünme». dedi. «Kutsal kitaplardan birinden bir söz müdür nedir. Yada ünlü bir adamın sözüdür. Hızır alehisselâm görünmedi ya sana. Hadi gel bize gidelim; Sucuklu yumurta pişirelim.» «Olmaz.» dedim. Ama iyi niyetli oluşu, beni düşünüşü çok hoşuma gitti. Yaşamayı iyice sevmeye başladım. «Gidip su kenarında, beyaz örtülü masaları olan bir yerde, oturalım, dertleşelim, buz gibi rakılar, biralar içelim; masamızı pahalı yiyeceklerle donatsınlar. Kendimizi kıral sofrasında sanalım.» dedim. Oturup paramızı hesapladık. Denkleşince öyle sevindik ki, ben ağlamaya başladım. Arkadaşım, «Sen sulugöz olmuşsun.» dedi. Bunun sinirden olduğunu söyledi. Sonra gazetede okuduğu bir yazıyı anlattı. Ağlamak gözlere iyi geliyormuş. Yazıyı yazan, «Ağla ağla da için açılsın.» sözünün de doğru olduğunu yazmış. Burnumu çekerek, «İyi.» dedim ben de. Gittik bir gazinoya oturduk. Masa havuzun kenarındaydı. Çiçekler. yeni sulanmıştı. Bizim böyle ne oturmalarımız vardır. Bir, bu oturup konuşmalar kurtarıyor bizi zaten. Doktora inat uyku hapı almıyoruz.. Oturunca biraz rahatladık. Çevremizdeki masalara, ışıklara, kadınlara, erkeklere, fıskiyeli havuza baktık, «Oh!» dedik' Orkestra çalmaya başladı. Ben çarptığım kızı düşündüm. Boyacı çocuğun gözleri gibi, kahverengi gözleri vardı. Çok güzel bir kız değildi ama, çok hoştu. Akıllı olduğu yüzünden belliydi. Elinde kalın bir kitap vardı. Yorgun görünüyordu. Nasıl da çarpmıştım kıza. Dalgınlığım üzerimden akıyordu. Kız gülümsiyerek, «Şişt! deyin dağılsın keçileriniz.» demişti. Ne hoş gülmüştü. Beni anlamıştı, biliyorum. Arkadaşım, «Neredeyse kıza âşık oldum sanacaksın.» dedi. «Hoş kızın biriymiş. Hepsi bu. Aşk perisi görünmedi ya sana.»

Hikâyeye nasıl başladığımı bilmiyorum. Kendiliğinden oldu. Şimdi onu iyice biliyorum. Acemi biri, «Kapıyı çarptı. Çıktı.» der. yanlış. Kapıyı çarpıp çıkan biri, bir süre sonra döner..

Benim için dünya güzeli bir

kızdı. Duruktu, solgundu . Oyalı, fistolu, keten dokumalı bir kızdı. Hikâyedeki kız. Kır çiçeklerinin, yaban eriklerinin başka dünyasındandı. Bir film seyretmişti o günlerde. Çevresindeki kadınlar, «Aman kız çirkin ayol.» dediler. «Üstelik dişlek. Kemiklerini gördün mü, hani o tuvaleti giyince.. değil mi? A a.. Vallahi!» dediler. Ne güzeldi oysa o kız. İnce yüzüyle güldüğü zaman, çevresinde her nen ışıyıp güzelleşiyordu. İki kız birbirlerini iyice anladılar. Gönüldeş oldular. Filmdeki kız, boynundaki oyaları sordu. Bu da çekmecesini açıp, oyalarını gösterdi. «Bunların adı tavan saçakları. Bunlar hükûmet yolu, bunlar telâşeler, bunlar kız gülüşü.. Oyaların hepsinin adı vardır. Günlük olayları yakından izlerler.» dedi. Çıkarıp kıza bir oyalı yemeni armağan verdi..

Önce kızı tanımladım. Tanıdığımız kızlardan, benim hikâyelerimdeki kızlardan örnekler vererek iyice çizdim dış çizgilerini. Arkadaşım anladı. O da bir iki örnek verdi. Benim örnekleri tıpatıp tuttu. Ben, «Çalıştığı yerde onu sevmiyorlardı.» dedim. Arkadaşım, «Sevmezler.» dedi. «Kendini beyenmiş, büyük burunlu, çok bilmiş bulurlar.» dedi. Bir tartışma başlardı iş arkadaşlarının arasında. Bu susardı. Tartışma hızlanırdı. En hızlı yerinde, bu bir sözcük atar ortaya, saatlardır şişirilen boş tartışmayı, püf! der söndürürdü. Sonra gene susardı. Artık çevresindekiler çatlasalar, karşılık vermezdi.

Hava kararmıştı. Benim küçük oğlum, kucağımda uyuya kaldı. Işığı yakmadan pencerenin önünde oturuyorduk. Arkadaşımın oğlu karşıda koltukta oturuyordu. Oynamaktan yorgun düşmüştü. O da neredeyse uyuyacaktı. Öyle dalmıştık ki, konuşmayı bırakamıyorduk. Ben konuştukça, hikâye gelişiyordu. Bir çok yerlerini tartışıyor, ferahlıyorduk. Bu bizim hikâyemizdi. Bizi boğuyordu.

Kız en çok o yabancı şehirde, tanımadığı bir adamın evinde yaşadı kendi evini. Bir gündü. Görülmemiş kurt kışlarından biri vardı dışarda. Kar oyuklarından geçip geliyordu soğuk. Çevresinde ne bulursa giydi üst üste; yorganın sıcaklığına sığınıp kalktı. Dizleri titriyordu. Başı dönüyordu. Sırtı üşüyordu. İçinde, yorgunluğuna karşı sevince benzer bir nenler vardı. «Gitmem gerekli. İş bitince hemen döneceğim. Burnunu bile çıkarma yorgandan.» demişti. Gözlerinden yaşlar peşpeşe yuvarlanarak düşünüyordu bu sesi. Dönemediğine göre işi bitmemişti zahir. Elin adamı. Gözü kapalı bir inanışla bağlandığı bir adam. Hiç böyle ağlayamazdı eskiden. Katılıp kalmış, çevresine karşı kayıtsızlığını sürdürüp gitmişti. Hemen ağlayabilmek; ağladıkça, yanında yöresinde bir nenler bulmak. Küçük küçük bir nenler. Işıklı gibi, ışıksız gibi. Ak kuşun kanat ucunda baş döndüren gök yüzüne bakılamaz ama, kırpışan kirpikler arasında, gökyüzünü duyar insan. Bir yandan ağlıyor, bir yandan başı dönüyor daha çok. «Allahım

Türkiye'de Sinema Kitapları

Adnan UFUK

Bir ülkede sinemanın sanat bakımından gelişmesini gösteren grafiğin, o ülkedeki ciddi sinema yayınlarını gösteren grafikle sıkı sıkıya ilişkisi olduğu denemelerle ortaya çıkmıştır. Şüphesiz ki iki grafiğin çizgileri aynı zamanda tamamiyle paralel gitmez. Zaten böyle birşey beklemek yanlış olur. Zira her hangi bir ülkede sinema üzerine gerçekten değerli yayınların varlığı, etkilerini ancak on, on beş yıl içinde gösterebilir. Yani sinema yayınları bir çeşit öncü niteliğindedir. Sinema üzerine sağlam en ufak bir düşünüşün bulunmadığı, sinema duygusunun gelişmediği, en basit sinema bilgilerinin yayılmadığı ülkelerde ya da bunların yavaş yavaş belirmeğe başladığı, fakat bu yüzden kararsızlık, yanlış düşünce ve saplanışların yer aldığı, birtakım belirli «formüller» in tekrarlanıp durduğu ülkelerde sinema yayınları düşünceleri berraklığa çıkarmak, karanlık yönleri aydınlatmak, belirli şartlar altında gidilecek yolu, yapılması gerekeni göstermek, sinemacının, seyircinin ve sinema yazarlarının yetişmesini ve gelişmesini sağlamak gibi çeşitli görevler yüklenmiştir. Fakat belirli şartların bulunmadığı, sinema yayınlarının başka kuvvetlerle desteklenmediğini durumlarda, yayın alanındaki bir canlılık kısa bir süre sonunda çorak bir toprağa erişen akarsu gibi ya kayboluverir, ya da etkilerini gösterebilmesi için çok uzun bir süre gerektirir.

Belirli şartların başında, seyircinin de, sinemacının da, yazarın da sinemanın en iyi örnekleriyle sık sık karşılaşabilmesi gelir. Zira sinema duygusunun, sinema sevgisinin, sinema anlayışının doğması ve beslenmesi için, bu sanatın en iyi örneklerini sürekli olarak görmek gerekir. Sinemacıda mesleğine olan inanç ve güven ancak bu yoldan kuvvetlenebileceği gibi, gelişmesinde de en büyük rolü yine bunlar oynar. Seyircinin sinemayı bir sanat kolu olarak benimsemesi ve desteklemesi de ancak sinemanın en iyi eserleriyle karşılaşmasına bağlıdır. Sonunda sinema yazarlığının canlı, verimli ve sürekli olabilmesi için de yine aynı gereklilik kendini gösterir.

Öte yandan sinema yayınlarının ortaya çıkması, aynı zamanda yazar - kitapçı - okuyucu ilişkisine bağlıdır. Söylemeğe bile lüzum yok ki sinema kitaplarının meydana gelmesi, herşeyden önce sinema yazarının varlığını gerektirir. Fakat sinema yazarının tek başına, kendisini destekliyecek kitapçı ve okuyucudan ayrı olarak var

ZİYA GÖKALP'IN DÜŞÜNCELERİ: Özleştirmeye karşı olanlar, Ziya Gökalp'ın «Türkçeleşmiş Türkçe'dir» sözünü ileri sürerek birtakım yabancı kelimeleri hoş görmemiz gerektiğini söylerler. Özleştirmecilerin birçok yabancı kelimeleri hoş gördüklerini yukarda söylemiştik. Ziya Gökalp'ın sözlerini yolumuzun ışığı diye kabul edeceksek başka sözlerini, de unutmamalıyız. O, «müteradif sözlerden — Türkçesini almalı» da demişti. «Yap yaşasın Türkçeden» de demişti. «Arapçaya meyletme — İrana da hiç gitme — Tecvidi halktan öğren — Fasihlerden işitme» de demişti. «Başka dile uymaz annenin sesi — Her sözün ararsan vardır Türkçesi» de demiştir.

ATATÜRK'ÜN TUTUMU:

Yazımızı Atatürk'ün özleştirmeyi öğütliyen ve öven birkaç söziyle bitiriyoruz:

Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.

Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk Milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır. (1930)

Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın, dikatli, alâkalı olmasını isteriz. (1932).

Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tesbit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımını atmıştır.

Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hâdise olarak kaydetmek isterim. (1937).

kısı altına girmiştir. Eski Norveççe de köylülerin ve balıkçıların ağızlarında kalmıştır. XIX. yüzyıl ortalarında Norveçli İvar Aasen köylü ve balıkçı ağızlarını işliye işliye Norveççeyi diriltmiştir. İbsen ve Björnson gibi büyük edipler tutmadıkları halde bu dil edebiyat ve devlet dili olmuştur.

RUSYA'DA : XIX. yüzyılın birinci yarısında Eğitim Bakanı ve İlimler Akademisi başkanı olan amiral Şişkov'un ömrü Rusçayı Lâtince kelimelerden temizlemek ve İslâv köklerinden kelime yapmakla geçmiştir. Lâtinceden gelen kelimeleri kullananlara «vatan haini» diyen Şişkov'un Rus dilini özleştirme yolundaki hizmeti büyük takdir kazanmış, bu çığır Puşkin'in eserleriyle zafere ulaşmış; özleşmiş dil, edebiyat dili olmuştur.

İNGİLTERE'DE : İngilizce, yabancı kelimelere karşı kapılarını en çok açmış olan bir dildir. Kelime hazinesinin % 75 i Lâtin, % 25 i Germen asıllıdır. Lâtin asıllı olanlar edebî dilde, Germen asıllı olanlar ise halk ağzında yaşamaktadır. Şimdi bu dilde de bir temizleme hareketi başlamıştır. Bir yandan Germen asıllı kelimeleri yaymak, bir yandan da başka yabancı öğeleri atmak için «Temiz İngilizce Derneği» (Society for Pure English) adında bir dernek kurulmuştur.

Yeni akımın verimlerine bir örnek olmak üzere şimdiye kadar «önsöz» anlamına kullanılan «preface» yerine artık «foreword» kelimesinin yayılmağa başladığını söyliyebiliriz.

İSRAİL'DE : On bir yaşında bir devlet olan İsrail, kısa zamanda gözler kamaştıran bir dil devrimi yapmıştır: İçine pek çok Arapça ve başka yabancı dil öğeleri karışmış olan yeni İbranca'yı bırakmış, 1700 yıl önce ölmüş olan, fakat içinde yabancı dil öğeleri bulunmıyan eski İbranca'yı diriltmiş ve zamanın ihtiyacına göre geliştirmiştir. İbrani Dil Kurumu bu ilkelere bağlı kalarak devlet dilini hazırladığı gibi, birkaç yıl önce kurulmuş olan İbrani Dil Akademisi de aynı ilkelere bağlı olarak çalışmaktadır. Türk dil devrimi hakkında 1954 te bir eser yayımlıyan Kudüs Üniversitesi profesörlerinden Dr. Heyd, Türk dil devrimini, Türkiye'de meydana gelen sosyal ve kültürel değişmelerin ayrılmaz bir parçası saymakta, fakat Türk dil devrimcilerinin yaptıklarını yeter bulmamaktadır. Dr. Heyd diyor ki : «Bisiklet, şoför, istasyon, fabrika, gazete, kültür» gibi batı asıllı kelimelere Araplardan ve İranlılardan sonra İsrailliler de ulusal dillerinden birer karşılık buldukları halde Türkçede bunlar hâlâ yabancı asıllı olarak kullanılmaktadır.»

İsrailliler, bugün bizim kullanmakta olduğumuz «film, taksi, eczahane, garaj» kelimeleri yerine de İbranca köklerden yeni kelimeler uydurmuşlardır.

Solgun

dokunuşlarından mısır yaprağı
babası at kendisi ip cambazı
gülmenin ağlamanın cambazı

şarkısı acıdan gülmesi yüzden
her haftanın bir çarşambasında
gelmenin gitmenin çarşambasında

belki ben güzelim çirkinim belki
kuşlar damlara konduğu zaman
adım ve şarap olduğu zaman

güzelliğin sesi var bir kez duydum
akıyordu anlatılmaz ip cambazlığına
gülmenin ağlamanın cambazlığına

Özdemir İNCE

«Güzel dilimizi Lâtince kelimelerden kurtarmak için nesnelere yeni adlar verebiliriz. Önce yadırganan bu kelimelere sonra alışılır.»

Macar dil devrimini 1825 te kurulan İlimler Akademisi de programına almıştır. Çünkü Akademi'nin hemen bütün üyeleri dil devriminden yana idiler. Akademinin kurucusu, büyük siyasî ıslahatçı Széchenyi demiştir ki: «Milletlerde ihtiyarlığın veya ölümün belli bir alâmeti varsa o da dillerinin ölü olması veya artık ilerliyememesidir.»

Akademi 1872 de «Dil Bekçisi» adında bir dili koruma dergisi çıkarmaya başlamıştır.

J. Eckmann «Macar Dil Devrimi» adlı yazısında şöyle diyor: «Bir dilin söz hazinesi yalnız tabiî gelişimle değil, istiyerek yapılan kelime üretimiyle de zenginleşir. Bütün kültür dilleri gibi Macar dili de kendi devrimini yapmıştır... Macar dil devriminin güttüğü amaç, dili zenginleştirmek, yabancı (hususiyle Lâtince ve Almanca) kelime ve terkiplerden temizlemek (dil temizlemeciliği) ve güzelleştirmekti (üslûp devrimi). Kapsadığı alan da kelime hazinesi ve dilin yapısı (sentaks) idi.»

NORVEÇ'TE: Eskiden Norveç sarayında Norveççe konuşulurdu. Fakat XV. yüzyıldan sonra siyasi sebeplerle bu dil Danca'nın bas-

ler: dil temizleyicileri arasına katılmışlardır. Bunların eserlerinde yabancı kelimeler yoktur.

XVIII. yüzyılın sonralarında ve XIX. yüzyılın başlarında Alman dili özleşme yolunda hayli ilerlemiştir. Pedagog ve dilci Campe'nin yabancı kelimelere karşılık olarak bulduğu birçok yeni kelimeler tutunmuştur. 1885 de Rigel'in önderliğiyle kurulan «Genel Alman Dili Derneği» nin ise yüzlerce şubesi ve otuz bin üyesi vardır. 1935 te Almanya İç İşleri Bakanlığına bağlı bir «Dil Terbiyesi Bürosu» kurulmak suretiyle devlet de bu işi desteklemeye başlamıştır. Yeni buluşları adlandırma işinde özleştirmeye nasıl önem verilmekte olduğunu göstermek için «otomobil, telefon, radyo» gibi kelimelere karşılık olarak «kraftwagen (kuvvet+araba), fernsprecher (uzak+konuşan), rundfunk (yuvarlak+ışık)» gibi kelimelerin bulunduğunu söylemek yeter.

Germanistik ilminin kurucusu olan *Grimm* diyor ki: «Sağlığı yerinde olan diller yabancı kelimelere karşı koyarlar. İçlerine girmiş olanları da kovmağa ve yerlerine kendi hazinelerindeki öz kelimeleri koymağa çalışırlar.»

İTALYA'DA : Dili yabancı sözlerden arıtma işi İtalya'da da çok erken başlamıştır. 1582 de Floransa'da avrupa akademilerinin en eskilerinden biri olan Accademia della Grusca (Kepek akademisi) kurulmuştur. Bir elek resmini işaret olarak kullanan akademinin amacı, İtalyan dil ve edebiyatındaki yabancı öğeleri — unu kepekten ayırır gibi — temizlemeye çalışmaktır. Bu akademi bir de temizlenmiş İtalyan sözlüğü çıkarmıştır. Sözlük Dante ve Boccacio'dan sonra İtalyancaya girmiş olan yabancı kelimeleri almamaktadır.

FRANSA'DA : XVII. yüzyılın başlarında Malherbe'in önderlik ettiği, dili temizleme akımı Fransızcayı Yunan, Lâtin ve İtalyan kelimelerinden kurtarmak amacını gütmüş, bu da Fransız Akademisinin kurulmasına yol açmıştır. Tanınmış Fransız dilcisi Ferdinand Brunot ile şair Paul Valéry ve daha birçok yazarlar 1937 de dili temizleme amaciyle bir «Fransız Dil Bürosu» (Office de la langue française) kurmuşlardır.

MACARİSTAN'DA : Macar dil devrimi başka milletlerin buna benzer davranışlarından daha geniş ve esaslı olmuştur. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında başlıyan büyük dil devrimi, Macarcaya 10.000 den fazla yeni kelime kazandırmış ve onu en temiz ve en zengin bir kültür dili haline getirmiştir.

Macar dil devrimi derece derece gerçekleşmiştir. İlkin bilim dili, sonra yazı ve edebiyat dili, daha sonra da meslek ve sanat dilleri Macarlaştırılmıştır.

1780 de dil dâvasını ele alan dil bilgini Révai şöyle demiştir:

Bu çalışmalar ilerledikçe ve Türkçe karşılıklar yayıldıkça dilimizin özleşmesi gerçekleşmektedir. Birtakım yabancı kelimeler, karşılıkları bulununcaya kadar ister istemez dilimizde kalacaktır.

Özleştirmenin — dili fakirleştirmek gibi, nesiller arasında uçurum açmak gibi zararları veya tehlikeleri olmak şöyle dursun — Türk dilinin gelişmesine ve zenginleşmesine ne kadar yardım edeceği meydandadır.

Her dilde birçok yabancı sözler bulunduğunu ileri sürerek Türkçedeki yabancı sözleri savunanlar sık sık görülüyor. Doğrudur, başka dillerde de yabancı sözler bulunur. Fakat bizim yazı dilimize o kadar çok yabancı söz ve o kadar çok yabancı kural girmiştir ki Türkçe, bağımsızlığını kaybedecek duruma düşmüştür. Bereket versin bu baskı yazı dilinde kalmış, halk ağzına büyük bir etki yapamamıştır. Şimdi bir yandan yazı dilindeki bu baskıyı kaldırmak, bir yandan da halk dilini işleyip kültür dili haline getirmek gibi birbirini tamamlıyan ve Türkçe'nin zenginleşmesini, gelişmesini sağlıyan bir ödevle karşı karşıya bulunuyoruz. İşte özleştirme akımı bu ihtiyaçtan doğmuştur. Bilindiği gibi bu ihtiyaç, yüz yıldan beri durulmuş ve Türkçemiz bağımsızlığını alma yolunu tutmuş bulunmaktadır.

Özleştirmeye karşı olanlar, bunun dünyada benzeri olmıyan bilim ve tabiat dışı birşey olduğunu, dile karışmamak, onu kendi haline bırakmak gerektiğini söylüyorlar. Aşağıdaki satırlarda görülecektir ki özleştirme bize mahsus birşey değildir. Bizden çok önce başka memleketler de bu ihtiyacı duymuşlardır. Oralarda da bu akımı durdurmak istiyenler olmuştur. Fakat dâvayı hep özleştirmeciler kazanmışlardır. Çünkü sağ duyusu olan yazarlar, sanatçılar, bilim adamları bu akımı desteklemişlerdir.

Şimdi başka memleketlerdeki özleştirme akımlarını kısaca gözden geçirelim.

ALMANYA'DA : İçinde birçok Lâtin ve Fransız kelimesi bulunan alman ağızlarına ilk ustaca müdahaleyi XVI. yüzyılda Luther yapmış, meydana getirdiği *İncil* metni ile temiz bir alman dilinin temelini kurmuştur.

XVII. yüzyılda aklı başında insanlar lüzumsuz yabancı kelimeler yerine Almanca sözler koymaya başlamışlardır. Bununla beraber Leibniz — şimdi bizde de sık sık tekrarlandığı gibi — Alman dilinin fakirliği ve yetersizliği düşüncesiyle baş eserini Fransızca yazmıştır.

XVIII. yüzyılın ortalarında Alman dilinin özleşmesi için harekete geçip «Alman Dernekleri» kuran ünlü edip ve eleştirici Gottsched, büyük başarılar sağlamış, bundan sonra Alman şiirinin en parlak devri başlamıştır: Lessing, Goethe, Schiller gibi büyük edip ve şair-

DİL KÖŞESİ:

Türkçe Karşılıklar Bulalım

Düzenliyen: *Asım BEZİRCİ*

Türkçenin şimdiki durumuyla geçmişteki durumunu karşılaştırınca içimiz sevinçle doluyor. Anlaşılırlık, yeterlik ve güzellik bakımından günümüzün türkçesi uydurma osmanlıcayı çok geride bırakmış bulunuyor. Elbette, bu ilerleyiş öyle birkaç kişinin ve birkaç yılın ürünü değil. Aşağı yukarı yüz yıllık bir geçmişi, sayısız savaş erleri var. Türkçenin arınması ve özleşmesi akımı, tâ Tanzimat'tan beri süre geliyor. Daha uzun zaman da süre gidecek: Dilimiz tam bağımsızlığına kavuşuncaya kadar. Ulusumuz nasıl sömürgecilerin köleliğinden kurtulduysa, dilimiz de yabancı sözcüklerin boyunduruğundan öylece kurtulacaktır. Bunu hiçbir karşı koyma durduramıyacaktır. Çünkü türkçenin bağımsızlığı türkün bağımsızlığından ayrılamaz.

Arınma ve özleşme akımı solcuların, ya da sağcıların yarattıgı bir hareket değildir. Tam tersine, toplumsal evrim sonucu doğmuş zorunlu bir oluştur. Eninde sonunda hedefine varacak olan sevindirici bir gelişimdir. Bu gelişime siyasal bir damga yapıştırmak, türkçeye yapılacak kötülüklerin en büyüğüdür.

Bizim gibi birçok uluslar da aynı oluşu geçirmiş, dillerini çoktan bağımsızlığa kavuşturmuşlardır.

Türk Dil Kurumu'nun geçenlerde çıkardığı «Türk Dilinde ve Başka Dillerde Özleşme» adlı kitapçık bu konuda önemli bilgiler vermektedir. Bu kitapçığı özetliyerek aşağı almağı yararlı buluyoruz:

TÜRK DİLİNDE VE BAŞKA DİLLERDE ÖZLEŞME

ÖZLEŞTİRME: Türk Dil Kurumu, dilimizi özleştirmeye çalışmaktadır. Bu, yabancı olan bütün kelimeleri birden atıp hepsinin yerine Türkçe sözler uydurmak değildir. Türkçeyi gitikçe daha öz hale getirme yolunda ilerlemek demektir. İlk iş, dilimizde Türkçeleri bulunan kavramlar için yabancı kelime kullanmamaktır. «Güç» dururken «müşkil» i, «gecikme» varken «teehhür» ü kullanmamak gibi. İkinci iş, yabancı kelimelere karşılık olarak. Türkçe kelimeler üretmektir: «Vaziyet» yerine «durum», «alâka» yerine «ilgi» demek gibi. Yabancı sözlerle yapılmış terimleri Türkçeleştirmek de buraya girer: «Mea-i zû isna aşer» için «on iki parmak bağırsağı» nı, «plâsman» için «yatırım» ı yeğlemek gibi.

yordu. Kız iş bitince, gülümsemeye çalışan bir dudak bükülmesiyle, «Hadi bakalım odanıza.» dedi. Adamın bileğine yapışacağı aklının ucundan bile geçmemişti.

Arkadaşım, «Yapma!» dedi. Ben de «Vallahi..» dedim. Arkadaşımın karısı, «Ne yaptın!» diyerek elini dizine vurdu. Çok okumuş, akıllı, efendi kadındı arkadaşımın karısı. «Ya..» dedim. İnsanları kıvandırmak kolay mı sanıyorsunuz. Hem benim elimden ne gelir. Hikâye kendi hayatını yaşıyor. Adam kızın bileğine yapıştı. Kız kaşlarını kaldırarak ona bakıyordu. Adam çok içmişti. Kız anlayamıyordu. Adam kızı, biraz daha kendine çekti. Kız hep öyle bakıyordu. Eli ayağı buz olmuştu. Adam başını kızın göğsüne bastırarak, «Beni bırakma!» dedi. Öylece durdu. O zaman kız, dalgın dalgın onun saçlarını okşamaya başladı. Adam onu çekip yanına oturttu. Koyu mavi gözleriyle dimdik bakıyordu. Kız çeşitli duyguların etkisi altında titreyerek ona baktı. Yüzleri çok yakındı. Adam kıza doğru uzandı. Kız kendini çekemedi, gözlerini kapadı.

Ertesi sabah, büyük bir tartışma oldu aralarında. Kızın rengi solmuştu. Ama kararlı görünüyordu. Adam onun saçlarını öperek evlenme sözü istiyordu. Kız, «Böyle evlenme olmaz.» dedi. Adam, «Peki akşam olanlar..» diyemiyordu. Çekiniyordu. Arkadaşımın karısı, «Allah Allah.» dedi. «Ne kaldı geriye. Her iş oldu bitti ya, ne diye evlenmiyor?» Arkadaşımın karısı kafasız kadının biriydi. Onun için arkadaşım. «Sus yahu..» dedi. Oysa kendisinin çok ilgi çekici bulduğunu söyledi. Kız diyordu ki: «Ben hayatımı kurmalıyım önce. Kendime güvenimi pekiştirmeliyim. Bir süre arkadaşlık ederiz. Birbirimize yeteceğimizi anlarsak, evleniriz.» Adam, onun yüzünü ellerinin arasına alarak uzun uzun baktı. Alnı kırışarak, kendini zorlayarak sordu. «Yoksa beni istemiyor musun?» Kız boynunu büktü. Gülümsedi. Uzanıp yanağını yanağına dayadı. Adamın yüzü düzeldi. Sonra gene tartışmaya başladılar. Adam, «Sen bilmezsin bu batak çevreyi..» diyordu, durup durup. Kız bir zaman önüne baktı. Düşünceli görünüyordu. Adama baktı uzun uzun o da. Sonunda, durgun bir sesle. «Ben çevreye aldırmam;» dedi. «ben varım, siz varsınız ya, bu iki adamın kişiliği yeter bana.» Adam büyük bir güçlükle, «Akşam olanların sorumluluğu..» demek istedi. Kız gene boynunu büktü. «Önemli değil.» dedi. «Eski hikâye. Ateşle barut dedikleri. Hiç önemli değil. Birbirimizi seviyoruz. Hem dengedeyiz. Duygularımız karşılıklıydı.» Adam, «Beni şaşırtıyorsun» Seninle mutlu olmayı şimdi daha çok anlıyorum.» dedi.

Buraya değin gelmek, soluğumu kesmişti. Büyük bir oh çekerek, «İşte böyle.» dedim. Arkadaşımın karısı, «Allah Allah..» dedi gene. «Pek merak ettim. Sonra evlendiler mi bari?» «Bilmiyorum.» dedim, baştan savma. Arkadaşımla gözgöze geldik. Birer sigara yaktık. Sonra uzun uzun sustuk.

dı. Saçları kabardı yüzünün sarılığı düzeldi. Ellerine krem sürdü. Uzun uzun aynaya baktı. Adamın armağan olarak getirdiği hazır yün elbiseyi giydi.. Bir akşam adamın arkadaşları, ansızın gelinceye değin kendini mutlu bile buluyordu... Gelenler içkiler, yiyecekler getirmişlerdi. Kızlar, erkekler, açık saçık şakalar, öpüşmeler, tartışmalar, anlatılan fıkralara karşı kız dondu kaldı. Adam da çok içiyordu. Bir ara, iri suratlı biri, piposunu dişlerinin arasında tutarak kıza yaklaşıp, «Dudaklarınız bu denli güzel olduğu halde, neden gülmüyorsunuz?» dedi. Kız baktı, iri, parlak tüylü bir hayvan, kırmızı dilini çıkarmış tüylerini yalıyor. Başını geriye doğru çekti. Karşılık vermedi. O sırada adam geldi. Kızı belinden sımsıkı tutup kendine çekerek. «.. Bu hikâye başka hikâye.» dedi. Öbürü piposunu eline alarak uzun uzun güldü. «Pekalâ» dedi. Onlar gidince, kız hiç sesini çıkarmadan, yıkılır gibi olmuş bir halle, masayı, yerleri topladı. Yatağını hazırladı. Adam koltuğa oturmuş onu seyredi-

Yaman Denge

Buz tutmuş çevremden
Sana bakıyorum.
Yeni bulunmuş ülke gibisin!
Dokunsam kurtulacağım;
Ne sen bana bir adım, ne ben sana!
Bu denge böyle kurulmuş.

Sıcağım, özlemliyim,
Yürümüşüm, yönelmişim,
Kapılar nice daralsa,
Bir deniz feneri ışır, habre ışır.
Ama anlatsana
Bu denge nasıl kurulmuş?

Gölgemiz çalınmış bir oyunda,
Şavkımız kalakalmış.
Bir gemi sallanır körfezde, bağlı.
Bir deniz feneri ışır, habre ışır.
Günde bin kez ölürüz de
Ne sen bana bir adım, ne ben sana..

İsmet BOZDAĞ

---

gözleriyle ona bakıyordu. Kız önüne bakarak, battaniyenin saçaklarıyla oynayarak konuşmuştu. Sözleri bitince, başını kaldırıp adama baktı. Öyle birbirlerine baktılar. Arkadaşım, «Oh Tanrım!» dedi. Gözlerinden birer damla parlak yaş döküldü. Ben sona doğru sürdürdüm hikâyemi. Kız üsteledi. «Söz vermezseniz iyileşemem.» dedi. Adam da söz verdi. Sustum. Arkadaşım biraz bekledi, sonra gene dayanamadı. «Ee sonra?» «Hepsi bu.» dedim ben de. «Kıza iş bulundu mu?» «Evet. İşi Ankaraya çevrildi. Bir oda tutuldu. Taksitle bir iki parça eşya alındı. Kız iyileşince oraya yerleşti.» Bir insan ne denli bozum olabilirse o denli bozum oldu arkadaşım. «Amma da yaptın.» dedi. Ben de «N'apalım böyle.» dedim.

Oysa böyle değil. İş durumu, ev durumu düzenleninceye değin, on onbeş gün geçti. Kız iyileşip kalktı. Sobayı yaktı kaç kere. Madam Mariya'nın yardımıyla başını yıka

akıllı, görmüş geçirmiş bir kadındı. Beni anlıyordu. «Ah bu insanlar.» dedi. «Sen çevrende gördüğün herkesi adam mı sanıyorsun evladım.» dedi.

Ayakları kendiliğinden tren sesine doğru gitmişti. Karın içinde öksüre öksüre hiçbir nen olmamış gibi yürüyordu. Bir ara ayağı kaydı. Tam düşerken kolundan biri tuttu. «Sağolun.» deyip doğruldu, tutanın yüzüne bakmadan. Ama kolunu bırakmamıştı tutan. O zaman deli bir korkuyla, başını çevirdi. Bakışları durmuştu. Önce toparlayamadı kendini. Sonra, hızla duruldu. Yolda rastladığı zamanlar mutluluk duyduğu adamdı bu.. «Neniz var?» diyordu. Alkolün verdiği bir iyimserlik içindeydi. Yeryüzünde olmayacak hiç bir nen yok gibi görünüyordu ona. «Benimle gelin.» dedi bir de.

Arkadaşım, «Ne diyorsun!» dedi. Ben de: «İnan olsun.» dedim. «İnan olsun böyle.» Adam başka şehirdeydi zâti. Ankaradaydı. Arada bir gelirdi İstanbula. Aldı kızı, evine Ankara'ya götürdü. Kız grip olmuştu. Yattı. Adam da ona bir doktor gibi baktı. Arkadaşım duygulu bir kızdı. Daha evlenmemişti. Bir aşk bekliyordu. Onun için çok duygulandı. Eliyle yüreğini bastırıyordu ikide bir. Derken ağlamaya başladı. «Peki şimdi ne olacak?» dedi. Ben de hikâyeyi bildiğim yere doğru geliştirdim.

Kız, o, boşaldığı geceden sonra, ne yapacağını şaşırdı. Ertesi günü sıkıntı içinde geçirdi. Sabah adam giderken uyur gibi yapmıştı. Akşamın olacağını düşündükçe içinde bir sızı toplanıp toplanıp yayılıyordu.

Arkadaşım dayanamayıp sordu: «Dur bakalım şimdi. Kız adama âşık mı?» «Duyguları karışık ama, evet bir tutulma var diyelim. Eskiden de rastladığı zamanlar iki üç gün düşler içinde dolaşırdı. Aşk zor bir sözcük, gene de hadi aşk diyelim.» «Peki,» dedi arkadaşım, «ya adam?» «Onun duyguları da tıpkı kızın ki gibi.»

Akşam olmuştu. Kız yatağının içinde oturuyordu. Boğazı sarılıydı. Adam kızın başucuna bir sandalye çekip oturdu. Kızın elini eline aldı; parmaklarını teker teker incelemeye başladı. Kız günün sıkıntısı içindeydi. Sonunda söze başladı. Diyordu ki, sağolun bana yardım ettiniz. Kendimi öldürmeyi düşünürdüm çoğu zaman. Bana öyle yardım ettiniz ki hayatım kurtuldu. Ayrıca kişiliğiniz insanlara olan inancımı kuvvetlendirdi. Bana, burada bir iş bulabilmem, ya da işimi buraya çevirebilmem için yardım edin. İyi insan olduğunuz için sizden bunu isteyebiliyorum. Ben de bir gün bir başka insana yardım ederek borcumu öderim. Bir oda bulmalıyım. İlk fırsattta sizi rahat bırakmalıyım. Yük olduğum yeter artık.

Arkadaşımın sabrı tükenmişti. «Hay Allah» diyordu ikide bir. «Şimdi yüreğim duracak. Sonra?» Sonra, adam da dedi ki: «.. Üzülme. Önce iyileş, sonra düşünürüz bunları.» Yalnız, daha öncesi var. Kız konuşurken, adam koyu mavi

laca kaçırmış.» «Gitti mi komşuların?» derdi. Kızardı. «Onların yüzünden sofra hazır olmuyor. Onlar gelecek diye gene ekmek acele tencere kapağında dilimleniyor. Onlar gelecek diye gene pilâv hamur olmuş..» Böyle düşünürdü. Hiç bir nen söylemez, açaçına yatardı. «... Gitttiler. Abuk sabuk konuşmaya başladı.. abdestinde namazında kadın.. Zaten.. Gelini demiş ki.. Gel aşağıya da.. Hay Allahım...» «Allah size neylesin..» diye söylenerek kalkar, aşağıya inerdi. Oda, sabahın tersine inadına sıcaktır. Boğucu, gereksiz bir sıcak. Küçük kardeşi yerde, halının üstünde arsız bir çocuk kıvrılışıyla yatmış uyuyor. Mindere şapkası, paltosuyla kaykılmış bir adam, odanın havasını ağırlaştıran bir balık kokusu içinde, kendikendine konuşuyor. Ağzı çarpılıyor. Sözcükler çarpılıyor. Kızı görünce kapıda dimdik bakıyor «.. Ya! Öyle dedi pezevenk. Ha? Sen şimdi.. Çalışan bütün karılar kızlar orospudur dedi. Ulan dedim. Namussuz dedim. Benim dedim, kızım.. anladın mı.. Sen şimdi.. Pezevenk öyle dedi. Buraya bak, gel şöyle..»

Ben buraya gelince arkadaşım kalkıp, çocuğun üzerine hırkasını örttü. Birer sıgara yakık. «Peki,» dedi arkadaşım, «n'apsın bu kız Allahaşkına.» Ben de ne yaptığını söyledim. Aylık aldığı bir gün geç kalmıştı. Öksürüyordu. Koşamadığı için vapuru kaçırmıştı. Kış fena bastırmıştı. Sırtı üşüyerek eve geldi. Oda gene o odaydı. Yalnız baba içmeye gidememişti. Kızın gelip aylığı getirmesini bekliyordu. Aylığı vermezdi kız. Bağırır çağırır, tartışır, aklınca bir düzen kurmak isterdi. Annesini azarlardı çoğu zaman, annesi yanşak bir gelişi güzellik içinde kocasının paltosunu tutardı. Babası gözlerini belerterek küfretmeye başlayınca tükenirdi. Gene de paranın tamamını vermezdi. Para sözcüğünden iğrenmişti kaç yıldır. Babası bağırdı o boğucu sıcaklıktaki odadan. «Kim geldi?» Annesi, «Gülen.» dedi. Kaşını gözünü oynatarak, babasının öfkeli olduğunu anlatmak istiyordu. Duvara söylese duvar bile bu denli kayıtsız kalamazdı. Babası yeniden bağırdı: «Nerdesin be!» Karşılık vermedi. Öksüre öksüre girdi içeri. Yukarı kata çıkmak için yürüdü. Babası bilirdi bu cevap vermeyişleri, bu kafa tutuşları. Yerinden fırladı: «Ulan! Buraya gel. Ahırda beygir mi osuruyor!» Kız durdu. Sırtı dayanılmaz bir acıyla ağrıdı. Babası gidip yerine oturmuştu. Annesi, «Hırslanma anacım, sen de..» diye bir nenler söylüyordu. Ulan sözcüğü güm güm ötüyordu ortalarda. Bir sözcük ondan daha güçlü, ondan daha kavi görünüyordu. Onu kalkındırıyordu. Ulan! Ulan! Ulan!.. Döndü. Ağır ağır kapıya doğru gitti. Kapıyı açtı. Çıktı. Kapıyı kapadı. Yürüdü..

«İşte hepsi bu.» dedim arkadaşıma. «Evden kaçma, evden koğulma hikâyeleri, sonradan eklenenler, hep insanoğlunun bir olayı büyültme, şişirme, yeteneği içinde oldu bitti.» Arkadaşım yaşlıydı. Kaç tane çocuk yetiştirmişti. Çok

te okurken buluşu yok mu ya..Ah, o anda insanın içinden geçen, büyük turuncu kâselerde naneli çorbaların gönül rahatlığı.

İşte hep bu hava sürüp gidiyordu. Bu havanın dışında başka hiç bir nen yoktu. Yüksek ateş düşmemişti beşgün. Dağ başında bir ev sanıyordu bu evi, rüzgârın uluyuşundan. Bir temizlik yapan kadını görmüştü, ateş düştüğünde. «Oh oh, madmazel, geçirdiniz artık.» demişti. Açık mavi gözleri, sımsıkı fırçalanmış, sarı topuzu vardı. Evi tertemiz yapıyordu. «... Agâh bee çok temiz. Ben biliyorum ne adamlar, nasıl diyorlar, karı yok, pislik her yer peh peh peh.» diyordu. Madam Mariya.

Kibriti çakıp tahta parçalarını tutuşturdu. Eğilip kibritçi kızın buz gibi olmuş yanağından öptü. Daha üç gece sonrası olmamıştı. Onbeş günlük gevşemenin, büyük bir gerilme olduğunu bilmiyordu. Yıllardır içine birikenleri, anlatmamıştı. Avaz avaz ağlıyarak, yüzünü, boynunu tırnaklariyle çizik çizik etmemişti. Onun koluna yatıp uyuyacağını, o gizli gizli düşündüğü dudakları saçlarını öperken, ilk kez o dudakları bir erkek olarak düşünmeyeceğini, yıllardır aradığı eve, anaya, babaya bir nenlere kavuşmanın rahatlığı içinde uyuya kalacağını bilmiyordu.

Arkadaşım, «Of, nasıl anlıyorum kızın durumunu.» dedi. «Biliyorum.» dedim. «Çok az kimsenin anlıyacağını biliyordum zaten.» Arkadaşımın geçen yıl nişanlanıp ayrıldığı bir kız vardı. Çok oturup konuşmuştuk o zamanlar da. Ben bazı yerleri çabucak açıkladım; açıklayıp geçtim. Yorulmuştum artık.. Kızın evinde mutsuzluk, sabahın ilk saatlarında başlardı. Annesi erkenden sobayı yakmak için kalkardı. Evdekiler uyandığında, onu sobayı boşaltmış, küllerin içinden yanmamış kömür ayıklarken bulurdu. «A.. atamam doğrusu, günah.» derdi. «Her sabah yanmamış kömürleri bir bir ayıklarım komsum.» derdi. Sonuçta yarım ton kömür artardı kış bitince. «Bizim evde hiç kahvaltı âdeti yoktur. Gülen yemeden gider, babamız kahvesini vapurda içer zâti. Ben de bindebir canım çekerse...» Bu kadın düzelmezdi. Pilâvı lâpa yapardı; salata yapmayı hep unuturdu. «A, unutmuşum, durun doğrayıvereyim.» derdi. Her yere küçük ampul takar, elektiriğe para az gitsin diye düşünürdü. Ama komşuya gitmeğe bayılırdı. Pencereden domalıp uzun uzun yoldan geçen tanıdıklariyle bir sürü saçma sapan şey konuşurdu.

Kız bir gün, iş arkadaşlarından bir kadının, arkasından söylediği sözleri duymuştu. «.. Azametinden yanına varılmıyor. Kraliçe mubarek. Ayol bizim Belkis tanıyor. Samilerin orda, saçakları nah böyle çarpılmış bir evde oturuyorlarmış. Babası da sarhoş herifin biriymiş. İçer içer gelir..» Merdiven başının karanlığında, keskin bıçak parlayışları içinde, durup dinlemişti..

Sarhoş herifin biri.. Gece yarısı bozuk uykusunun içinde, korkmuş bir ses fısıldardı. «Gülen Gülen.. Kalk. Baban gene biraz faz-

Güneşe Türkü

I

Ay yıldız konuşur bire konuşur
Dirlik üstüne güneş üstüne birlik üstüne
Çağlar boyu bu türkü binlerce ağızda bir
Yıl konuşur ay konuşur gün konuşur
Girer fındık kabuğuna sığmaz göklere
Ulaşmak istediğiniz konaklar yakın
Işıkca çıktım yola ordan geliyorum
Belermiş gözlerle bakmayın öyle
Kuşlar çiçekler balıklar şaşmaz
Kuşların çiçeklerin dünyası ışık
Balıkların mavi
Yıldız konuşur beşe ay konuşur bire
Birlik üstüne dirlik düzenlik üstüne güneşe
Kirli gömlekleri yakacak yürüyen dağların yalımı
Binlerce ağızda bir bu türkü gür
Gökleri denizleri masmavi eden
Kuşların tüyü tereği seviden açmış çiçek
Dokuza yerlerin katlanması karanlık
Yediye açılması göklerin ışır
Usun bilimin dokuduğu gerçek dünya bire
Dört değil biricik mevsim bahar özlemsiz
Kocamak sayrılık olmayacak düzeninde
Nöbetleşe dinlenmek olacak ölüm
Uyumasınca bitkilerin bir mevsim.

Oğuz TANSEL

şının altından geçirip sıcak çaylar içiriyor. Göğsüne, arkasına havlular koyuyor. Kız düşünmeden bırakıyor kendini. Gevşiyor, uyuyor. Uykuya dalarken, sokakta rastladıkları zaman baktığı gibi bakmasını özlüyor. Dudakları, gözleri, bıyıklariyle uyuyor. Ayaklarını karnına çekip, sırtını kamburlaştırıyor. Koyu koyu uyuyup, onun akşamları, elinden paketlerle gelişini, sobayı canlandırışını bekliyor. Çatlak dudakları, bulanık karanlığı içinde, bir nenlerin ucundan tutmaya çalışıyor. Akşamları onu beklerken dalıveriyor hava kararınca. Uyandığında onu çoktan gelmiş, ışığı yakmış, masaya yemeğini hazırlamış, yattığı divanın ucuna yan gelmiş gaze-

rından, boynundan öpen bir kadın ölmüştü. Çocuk bahçede bir taşın üstüne oturmuş ağlıyordu. «Niye ağlıyorsun?» diyenlere karşılık vermiyordu. O çocuğu ben anlıyordum ya, içime o, öldürmeyen, umdurmayan acı doluyordu ya, işte ondan kurtulamayınca, o acı çökeldikçe, neler olduğunu anlattım. Üçümüz de bozulduk. Biz arkadaşımla ağladık. Kocası bir sigara yakıp balkona çıktı. Arkadaşım çocuğu olmadığı için ağlıyordu, biliyorum. Ben daha çok bozuldum, bunu da anlayınca. Bir ara, «Allah mıdır, nedir, ne biçim Allah bu be!» dedim. Ali dudağımı ısırmadım. «Töbe töbe.» de demedim. Ama uyumadan önce onu düşündüm. «Ak bir, duru bir, o bir nen bir, iyi bir, güzel bir..» Onu düşününce denizin dibine dibine uyudum. Onu sevdiğimi bildim. O benim hikâyemdi varıp baksan.

O kız da işte tam böyle düşünüyordu, «Allahım Allahım..» derken. O zamana değin bilmediği duygular içindeydi. Tanımadığı bir evde, çevresini dolduran eşyalar, ilk olarak açtığı kapılar, girdiği yerler, kafasını keçeleştiren bir dolu çağrışım, bir dolu duygu getiriyordu üst üste üst üste. Sobaya tahta parçalarını doldurdu. Odunları birer birer çadır biçiminde yerleştirdi. Annesi o zaman geldi işte çağrışımlardan çıkıp. Boşnak güzeli gözleriyle, ürkek, anlamsız, çömeldi sobanın başına. Başladı odunları çadır biçiminde yerleştirmeye. Sabahtı. Saçlarını taramamıştı. Sobayı boşaltırken her yanı toz içinde bırakmıştı. Kız dalgın dalgın baktı ona. Günlerdir onu hiç düşünmeyişine şaştı. Nasıl olur. Olmuştu işte. Olmuştu inan olsun. Kocaman bir ünlem buraya. Günlerdir, onbeş yirmi gündür, zaman zaman boğazından sıcak bir nenler geçerek, ilâçlar yutarak gevşemeye bırakmıştı kendini. Yıllardır, gerinecek, uyanınca uzun uzun esneyecek bir mutluluk duymamıştı. Bu şimdi duyduğuda bir mutluluk değil ama, tanımadığı, yeni bir nen. Peltemsi bir karanlık. Açık renk, ama, bulanık. Ne geçmiş ne gelecek var düşüncesinde. Boğazdan geçek sıcak bir nenler, kendini rahatça, ayaklarını uzatarak uykuya bırakmak. Bir adam bu uykunun içinde. Koyu koyu mavi gözlü. Koyu mavi gözleri dalgın bir adam. Sokakta rastladıkları zaman piposunu çabuk çabuk çekerek, ona bakardı. Öpüşleri, çekip alışları düşünülen bir adamdı bu bakışlarda. Kız onu görünce bir duygulanmadır alırdı içini. Yüreği hızlanır, çakıl mavisi yeşil bir dağ suyundan üç beyaz kuş uçardı. Adam dostça bakardı. Gözlerinden inandırıcı, bir duygu gelirdi. İyiliği, efendiliği, aşkı, dostluğu düşündüren bir duygu. Ama daima erkek, hep bıyıkları, hep dudaklarıyla.. Hiç erkek tanımamış vucudu, belirsiz ışık alışlar, ürperişler, utanışlar içinde, kaşları pır pır oynıyarak gün boyunca onu düşünürdü. Şimdi o adamın evinde, bastıran kışın soğuğunu, yüksek ateşli bir gripin sıkıntısını bölüşüyorlar. O koyu mavi gözler ta yakınında, yakasını açıp derece koyuyor; kolunu ba-

Koşu

Neyim varsa bir yana koydum
Döndüm durdum bir çiğ aydınlığa
Bir güçlü seviyle koşuyorum
Geceden çıktım soluk soluğa

Damlar damlar damların üstünden
Başını almış giden ak umut
Çektim gittim bir koşu peşinden
Yüreğime oturmuş bir bulut

Çektim gittim arıların durmak
Bilmez uçucu vızıltısına
Bir bir adlarını çağırarak
Ağaç kabuğuna nar dalına

Delice altüst ettim bir ormanı
İnciler çıkardım istiridyelerden
Gördüm apak aktı birinin kanı
Neler yapmadım orda nelerden

Sabahatttin Kudret AKSAL

Allahım..» diye bir şarkı tutturdu içinden. İç sızlatan bir şarkı.

Ben de o gece hikâyemi geliştirirken, birden bunaldım. Sabah oluyordu. Arkadaşımın neşesi, pişirdiği sucuklu yumurta, kocasının şakaları beni avutamamıştı. Anlatmaya başladığım zaman, durumumun önemini anladılar. Onlar da ayaklarının altından binlerce çizginin kayıp gitmeye başladığını gördüler. «Hani çizginiz?» dedim. «Bulun her nen durulsun. Çok başım dönüyor.» dedim. Onların da başı dönmeye başladı. «Acaba o adamı arayıp bulsam, çizgimi bulur mu bana?» diye düşünüyordum. En çok hikâyedeki kız için düşünüyordum bunu. Arkadaşımla kocası, «Hızır Alehisselâm görünmedi ya sana.» demediler. Gülmediler. Acımı açıkladım dört ucundan. Ağaçlar her yıl bir biçim yapraklanıyor diye fena olduğumu anlattım. Bir yıl da başka biçim olsun. N'olur n'olur ha? Bir de annesi ölmüş bir küçük çocuğun ağlayışını anlattım. Çocuğunu çok seven, onu hep kucağına alıp yanağını yanağına dayayan, onu kollarında sallayan, onunla koşmaca oynayan, yakalayınca yanakla-

kurmak artık işten bile değildir. Ayrıca, şiirin, ozanının yaşaması ile sıkı ilintisi düşünülürse, bu gibi oyunlara giden ozanın ciddiliğinden de kuşkuya düşmek mümkün olmaz mı? Bu konuda Divan ozanlarımızı bir daha hatırlamak hiç de yararsız değildir.

Bu kadar mekanik bir çalışmanın sizi ne kadar bağlayacağını da düşünmüşsünüzdür elbet. Ayrıca, bir açıklama ile şiirde kurduğunuz bu düzeni de bildiriyorsunuz. Hiç gerekli değil. Şiirde yaptığınız, yaptığınızı sandığınız ayrıcalığı, bırakınız şiirinizi okuyanlar bulsunlar, şiiriniz kendisi söylesin bunu. Bütün şirleriniz böyle değildir elbet. Nitekim yolladığınız öteki iki şiir daha başka bir ozanı getiriyor bize. Üstünde fazlaca durmamız, sizin de bu şiir üstünde fazlaca durmanızdan, bu şiire dikkatimizi çekmek istemenizden ötürü. Öbür iki şiirinizi okuyunca, bu konuda pek de ayrı şeyler düşünmeyeceğimizi farkettik. Hattâ, «*Karasevdalı Karanlık*» adlı şiirinizi sevdiğimizi de söyleyelim.

«*Aşk ikili bir yalnızlıktır kördüğümünde gecenin*» dizenizi, yeni, güzel ve çok umut verici bulduk.

Başka şiirlerinizi ilgi ile bekleyeceğiz.

mız da azalıyor. Bugünlerde, bu kelimeler arasında «sevi» ve «tüm» kelimeleri başta geliyor. Dikkatinizi çekelim.

Mektubunuzun başında, *«arasıra şiir de çalışıyorum»* diyorsunuz. Bir alçakgönüllülükle, şiirle çok uğraştığınız halde böyle diyorsanız bir diyeceğimiz yok. Ama gerçek buysa, arasıra uğraşmanın şiire yetmeyeceğini söyleyelim. Şiiri, ozanlığı, kişinin ömrünü alabilecek bir uğraş, belleyip ona göre hazırlamalısınız kendinizi.

Şiirinize gelince; şimdilik herhangi bir özelliği olmayan bir nazım çalışması sayılabilir. Kuruluş bakımından kusursuz. O kadar.

Şiirlerinizi bekleyeceğiz.

C. ÇULFAZ : «Beş sözcüğü, her dizede sıra ile birini atmak» yolu ile kullanarak kurduğunuz şiir gerçi ilginç ama, öyle pek olumlu ve gerekli bir çalışma değil. Bir zamanlar, şiir heveslilerinin defterlerinde mutlaka bulunan şöyle bir dörtlük vardı :

Dost mu sandın	herkesi sen	sâdıkane	yâr olur
Herkesi sen	dost mu sandın	belki ol	ağyar olur
Sâdıkane	belki ol	âlemde bir	dildâr olur
Yâr olur	ağyar olur	dildâr olur	Serdâr olur

doğru mu değil mi bilmiyoruz Ziya Paşa'nın diye geçerdi. Her gören mal bulmuş gibi defterine geçirirdi hemen. Görüldüğü gibi soldan sağa, yukardan aşağı okunabilirdi. Sizin şiiriniz de davranış bakımından bundan pek ayrımlı değil :

Adında tad var aşkın — Aşk kadının tadında var
Tad adında aşkın kadınla — Kadının tad var adında
Var adı aşkın kadında

Bu biraz da Molière'in M. Jourdain'inin sevgilisi markize yazdığı mektubu hatırlatıyor bize.

«Belle marquise vos beaux yeux me font mourir d'amour.
Vos beaux yeux belle marquise me font mourir d'amour.
Me font mourir d'amour belle marquise vos beaux yeux.
....
........................»

Bununla birlikte, bu gibi çalışmaların, belki bir çeşit dize yapısına, sözcükleri yerinde ve tutumlu kullanma yetisine varmakta yararı olabilir. Ama bu ancak, ortaya çıkarılmaması gereken bir oyun, bir çalışma durumunda kalmalıdır. Bütün ozanların, şiiri, yaşamaya güç verici, anlamlandırıcı, hattâ değiştirici bir yetiye götürdüklerine inandığımız bir çağda, bu çeşitten oyunlarla avunmak neye yarayabilir? Bu olsa olsa, artık anlamını, yaşama gücünü yitirmiş bir şiirin başvuracağı bir düzen olabilir. İş bu düzene de vardı mıydı, sizinkinden daha eğlendirici, daha oyalayıcı düzenler

Biz gerektiğinde, bu etkilenmelere işaret edip, bize şiirlerini gönderen okuyucularımızın dikkatlerini çekeceğiz, ama en çok üzerinde duracağımız bu olmayacak.

Baştan söylemek istediklerimizin en önemlisi, bir ozana kendinden başka kimsenin, şiir yazmak konusunda fazlaca yararlı olamıyacağıdır. Bizim yapabileceğimiz, ancak, sizleri çok büyük yanılmalardan ayırmak olabilecektir. Bu arada, ölçülerimizde, değerlendirmelerimizde yanılmaya, anlayışsızlıklara düşmemiz de mümkündür. Bu gibi durumlarda bize şiir gönderen okuyucularımızdan istediğimiz, küskünlüğe, kırgınlığa kapılmadan, düşüncelerini bize bildirmeleridir. Onlarla mektuplaşmaktan, gerekirse tartışmaktan ancak seviniriz. Unutmamak gerekir ki, bugün büyük ozan, usta ozan diye sevip saydıklarımızın çoğu, bir zamanlar kendilerini kabul ettirmekte büyük güçlüklerle karşılaşmışlar, şiirleri çok kere geri çevrilmiştir. Onlara dayanma gücü veren sadece, kendi çalışmalarına, kendi kişiliklerine duydukları güven olmuştur.

Bu mektuplarla, kimseye yol göstermek, şiir öğretmek iddiasında değiliz. Şiirin öğretilemiyeceğini herkes gibi biliriz. Kimseyi küçümsemek, teşhir etmek de değil amacımız. Dışardan bir küçük yardım. Sadece mektuplaştığımız ozanlar arasından, birgün çok iyi ozanların da çıkabileceği umudu, bize hem mektuplar üzerinde ilgiyle durmak titizliğini verecek, hem de mektuplaşmaktan duyduğumuz sevinci, tadı arttıracaktır.

Başarılar...

(Mektuplarına cevap istemeyenlerin bildirmelerini rica ediyoruz.)

N. TÜRKCAN : «Anı» adlı şiirinizi ve mektubunuzu aldık. Bu defa, sizin hesabınıza, şiirinizden çok mektubunuz üzerinde duracağız. «*Yeni kelimeleri henüz bellemek fırsatını bulamadım şiirlerimde azamî dikkati sarfediyorum*» diyorsunuz. Gerçi dil konusundaki bu sevginizi, titizliğinizi saygıyla karşılarız, ama, Türkçeyi sevmenin, sadece «yeni kelimeler bellemek» demek olmadığını bir hatırlatalım. Şiirlerde yeni kelimeler kullanmakla, Türkçenin anlaşması gelişip güzelleşmesi arasındaki ilinti pek büyük değil. Böyle olsaydı, dil dâvâsını bir sözlük'le çözüvermek mümkündü. Yeni kelimeler kullanmakla birlikte, söz-diziminde de Türkçeye uygun davranarak, özellikle, yanlışsız yazmaya «azamî dikkati sarfederek» dile saygımızı diri tutmalıyız.

Ayrıca ille yeni kelimeler kullanma tutkusunun, hele son günlerde bir moda haline, ve bunları şiir içinde kullanmanın şiiri kurtarır, bir yazıyı şiir eder inancasına vardığını görmek üzücü olmaya başladı. Böylece bazı yaşaması mümkün yeni kelimelere saygı-

dost'tan mektup

Bir zaman için ara verdiğimiz mektuplara yeniden başlıyoruz. Bize şiirlerini göndererek düşüncelerimizi öğrenmek isteyen okuyucularımız, genç ozanlarımız, şimdiye kadar olduğu gibi, şiirleri üzerinde gereken dikkat ve ilgi ile durulacağına inanabilirler.

Mektuplara yeniden başlamadan önce çok önemli birkaç noktayı okuyucularımıza hatırlatmak isteriz. Bütün öbür sanatlar gibi şiir de, herşeyden önce bir «kişilik» işidir. Bir ozanın, yetişme döneminde, usta ozanların etkisinde kalmaları çok olagan, çok kaçınılmaz, bir olgudur. Ne var ki, gitgide, her ozan, bu etkileri kendi kişiliğine uygun ve yararlı bir ölçüye, bir uygunluğa götürmesini bilmelidir.

şısına ise duygululukla çıkıyor.» Melih Cevdet, Rasih Güran'ın iki kümeyi de idare etmek istediğini söyliyerek ağır bir suçlamada bulunuyor; önemli bir ahlâk sorununa değiniyor.

Ben Rasih Güran'ın sözlerinin bir başka yanı üzerinde durmak istiyorum. Bence Rasih Güran'ın nonfigüratif resmi de figürlü resmi de savunduğu yok; hele kendi düşüncelerini yaymak, bir akıma başkalarını inandırmak kaygısı hiç yok. **Rasih Güran gönlünü eyliyor.** Açıkça söylüyor bunu, çoğu aydınlarımız gibi saklamıyor. Rasih Güran durumunda olan, topluma yenilmiş aydınlarımız az değil. Nedir bunun nedenleri? Bir süre inandıkları için, uslara göre doğru buldukları için savaştıktan, topluma yararlı olmak için çalıştıktan sonra aydınlarımız niçin yoruluyorlar? Niçın topluma yararlı olabilmek umudunu yitiriyorlar? Niçin, bir başlarına, «yaşama güçlerini sürdürecek» işler arıyorlar? Rasih Güran'ın konuşması beni bu sorular üzerinde düşündürdü. Açık söyliyeyim, çözülmesi güç sorular bunlar. Toplumumuzla, dünya olaylariyle ilintili, tarihimizle, toplumumuzdaki katların nicelikleriyle, nitelikleriyle ilintili, geniş araştırmalar isteyen sorular. Melih Cevdet'in yazısında bu sorularla ilintili yerler aradım; bir yerde şöyle diyor: «Rasih Güran'ı, topluma yararlı olabilmek umudunu yitirmiyecek kişilerden saydığım için, bu sözlerin beni şaşırttığını sanmayın; olağandır, çok görülmüştür; hoşgörürlükten en uzak duranlar, tepeden tırnağa umuda bulanmış olanlar bile, giderek belki en çok onlar düşerler bu duruma; çünkü ustan yoksundur o gibileri, doğru ile bir alış verişleri yoktur..» Böyle diyor Melih Cevdet Anday: «Çünkü ustan yoksundur o gibileri, doğru ile bir alış verişleri yoktur.»

— O halde resimlerinizle topluma seslenmeyi dilemiyorsunuz.

— Tabiî dilemiyorum. Bütün bu tablolar boş vakitlerimde oyalanmak, yaşama gücümü sürdürebilmek gayretinin ürünü.

— Sizi fazla karamsar görüyorum. Oysa resimlerinizden böyle bir şey sezilmiyor. Keyifli, cıvıl cıvıl işler..

— Son yıllardaki çeşitli olayları izleyen bir Türk aydınının gerçekten umutlu olabileceğine aklım ermiyor. Buna rağmen resimlerimde umutlu, neşeli bir hava varsa; tek sebebi yaşama gücünden, sevincinden bir türlü kopamayışımdır. Belki bütün bu resimlerde ne umut var, ne de karamsarlık; sadece onların savaşması..

— Peki bu inançlarla existentıalismée yönelmiş olmuyor musunuz?

— Belki. Ama bu sadece benim suçum değil. İyi gelecekleri büyük umutsuzluk durumlarının hazırladığına inanıyorum.»

Melih Cevdet; Rasih Güran'ın, Fahir Aksoy'un «Nonfigüratif hakkında ne düşünüyorsunuz?» sorusuna verdiği cevapta, «Bütün akımların rölatif, geçici olduğu belli. Bir resmin figürsüz olması, o resmin değerini artırmıyacağı gibi, figüratif olması da azaltmaz. Figürlü resimden ille de kaçmak ne kadar yanlış ve züppece bir özenti ise; nonfigüratifi kategorik olarak sanat dışına itelemek de, öylesine doğmatik ve softaca bir davranıştır, tutumdur..» demesiyle, benim aktardığım bölümedki sözleri arasında «çok acı bir çelişme» bulmuş. Rasih Güran'ın çevirilerden vazgeçmesinden açarak şöyle diyor: «.. Topluma yararlı olmak umudunun yitirilmesi ile, romanlar çevirmekten vazgeçme arasında ne gibi bir ilinti kurduğunu anlamadım Rasih Güran'ın; kişi, topluma yararlı olmak umudunu yitirince neden çeviriden vazgeçsin? Dahası var.. Topluma yararlı olmak umudunu yitiren, roman, çevirmekten vazgeçer de, resim mi yapar? Çözülmesi bence güç sorunlardı bunlar, ama keşke orada kalsaydı..» Rasih Güran'ın «Bütün bu tablolar, boş vakitlerimde oyalanmak, yaşama gücümü sürdürebilmek gayretinin ürünü.» sözleri için de «İşte burada büsbütün şaşırdım. Başta söylenenleri tutmuyordu bu sözler.» diyor. Şunları da diyor: «Nonfigüratif resim yapması, bu gibi resimleri savunması, Rasih Güran'ın bu akıma inandığını, bizi de inandırmak çiin çabaladığını göstermez mi? Peki tam bu sırada neden birdenbire, bu resimleri oyalanmak, yaşama gücünü sürdürebilmek için yaptığını, davranışının, umudunu yitirmiş bir adamın davranışı olduğunu söylüyor? Tutuyor mu bu iki anlayış birbirini? (...) Rasih Güran, yeni resimin değerini anlayanlarla bilenlerle birlikdir; ama, ötekileri, yeni resmi kötüliyen bağnazları, ince düşünemiyen, düşünmesini öğrenmemiş olanları, çoluk çocuğu darıltmaktan da çekiniyor; birinci kümedekilerin karşısına usu ile, ikinci kümedekilerin kar-

DERGİLERİN GETİRDİĞİ

TOPLUMA YARARLI OLMA UMUDUNU YİTİRMEK

Fethi NACİ

Melih Cevdet Anday'ın, Yeditepe'nin 1 Ağustos 1959 günlü sayısında Bir Ressamın Söyledikleri başlıklı bir yazısı yayımlandı. Nisan ayında ilk sergisini açan Rasih Güran'ın, o sıralarda Vatan gazetesinde Fahir Ak oy'la bir konuşması çıkmış; Melih Cevdet, Rasih Güran'ın bu konuşmasında söyledikleri üzerinde duruyor.

Rasih Güran'ın söylediklerini Vatan gazetesinin bu konuşmanın çıktığı sayısını bularak okudum. Rasih Güran'la Melih Cevdet'in söylediklerini özetledikten sonra konuşmada Melih Cevdet'in pek önemsemediği bir yer var, onu belirtmek istiyorum.

Konuşmanın son parçasını alıyorum:

> **— Hatırladığıma göre siz eskiden başarılı tercümeler de yapardınız. Niye caydınız bu işten?**
>
> **— Topluma yararlı olabilmek umudumu yitirdim de ondan..**

---

sonra Yeditepe'nin adını değiştirmeği düşünmediniz mi?

H. Bozok — Yoo, siyaset yok!

Asım Bezirci — Siyasetin olmadığı yerde siz var mısınız?

H. Bozok — Eğlenceli bir soru.

Asım Bezirci — Bizde siyaset kadar eğlenceli ne var?

H. Bozok — Bocalattınız beni!

E. Cansever — Türkçe türkçe midir?

H. Bozok — Türkçedir.

S. Batur — Hangi burçta doğdunuz?

H. Bozok — Balık

M. Eloğlu — Ben de balık burcundanım.

H. Bozok — Müşerref olduk. Önce şunu sorun : dolmuş bulamazsak ne yapacağız?

M. Eloğlu — Ne tavsiye edersiniz?

H. Bozok — Yaya gitmek.

S. Batur — Sanat, sanat için midir?

H. Bozok — Sanat, toplum içindir.

Asım Bezirci — Yeditepe için olmasın?

H. Bozok — Hayır, vatan sathı içindir.

Asım Bezirci — Derginizde yazanlara ne zaman yazı parası vereceksiniz?

H. Bozok — Tanrı bana, ben de size.

Asım Bezirci — Vah benim halim, vah Yunus'un hali..

Garson — Efendim saat kaç?

H. Bozok — Dünkü bu vakit.

bek'te yazın sıcak bir gününde kafaları çekiyorlardı. Bir ara Hüsamettin Bozok'u sıgaya çekmek geçti akıllarından. Başladılar sormağa Asım Bezirci de konuşulanları yazıp bize gönderdi. Biz de okuyucularımıza sunuyoruz.

E. Cansever — Yeditepe'de yazmak ister misiniz?

H. Bozok — Hayır.

M. Eloğlu — Niye evlenmiyorsunuz?

H. Bozok — Hayatımdan memnunum.

G. Sümer — Türkiye'nin en güzel edebiyat dergisi hangisidir?

H. Bozok — Muvakkaten «A Dergisi»!..

M. Eloğlu — Derginizi kapasalar ne olurdunuz?

H. Bozok — Ölürdüm.

M. Eloğlu — İyi ama, bu Aliye Berger'in sözü.

H. Bozok — Öyle ama, Aliye hanım güzel kadındır.

F. Öngören — Yeditepe'nin çıkma sebepleri nelerdir?

H. Bozok — !..

M. Eloğlu — Özlediğiniz dergi tipi?

H. Bozok — Büyükdoğu.

T. Sarıkâhya — Yeditepe'yle ilginiz?

H. Bozok — Turşuculuktan biraz fazla.

F. Öngören — Yeditepe şiir jürisinin eskidiğine inanmıyor musunuz?

H. Bozok — Yeni olduğuna hiçbir zaman inanmadım ki!

S. Batur — Sevdiğiniz renkler?

H. Bozok — Takmam renkleri.

K. Bekir — Sana soru sorarken hep «siz» diye söylediler. Senli benli kimseler oldukları halde niye böyle söylüyorlar?

H. Bozok — La noblesse ainsi oblige!

E. Cansever — Ay çiçeği mi güzeldir, ay çiçeği mi?

H. Bozok — Birinci ay çiçeği.

M. Eloğlu — Bütün sorulara cevap vermek zorunda mısınız?

H. Bozok — Masanın neşesi için evet.

Asım Bezirci — Yani bizi masa mı sayıyorsunuz?

H. Bozok — Siz masa değil, masadakilersiniz.

S. Batur — Şiir mi, müzik mi, resim mi?

H. Bozok — Müziksiz yaşıyamam.

F. Öngören — Keşfettiğiniz ve edemediğiniz sanatçılar?

H. Bozok — Keşfedemediğim kendim. Keşfettiğim yok.

E. Ayaydın (basımevci) — Yeditepe'yi niçin Kervan Basımevinde bastırıyorsunuz?

H. Bozok — Çok ucuz da ondan.

T. Sarıkâhya — Tanrı olsaydınız kaç güneş yaratırdınız?

H. Bozok — Kendimi.

Asım Bezirci — Peyami Safa'yı ne kadar seviyorsunuz?

H. Bozok — Sapına kadar.

E. Cansever — Mevlut'u niye bastınız?

H. Bozok — Bu da soru mu?

B. Batur — Esmerlerden mi hoşlanırsınız, sarışınlardan mı?

H. Bozok — Beğendim bu soruyu. Asıl şunu sorun: Bu hesabı kim görecek?

Masadakiler !..

E. Cansever — İstimlâklerden

ması, bir defterin ikiyüzyetmişsekizbuçuk kuruş olması onun umurunda mı! Kızı daha üç yaşında. Hem kişiliği olan bir çocuk. İşini şimdiden seçmiş. Biz bu işi açıklamaya yetkili değiliz. Sorun babası söylesin.

Orhan Duru'unun haberi olsun. Attilâ İlhan, **Bırakılmış Biri**, için bir yazı hazırlamış. Asım Bezirci de hazırlıyormuş. Bu iki yazı da Dost'da yayınlanacak. Attilâ İlhan, Fethi Naci'nin söylediklerinin tam tersine söylüyormuş. Ah Nasrettin Hoca! Nasıl anmaz insan. Hani benzetmede kusur olmaz, bu gidişle yazarlar, eleştirmecilerin yüzünden, eldeki eşekten olacaklar.

Üç lâf daha edelim. Dedikodu, çekememezlik, kara çalmak dedikleri nenleri hep biliriz. Hepimiz çevremizden, çevremizin kötülüğünden, bozukluğundan yakınır dururuz. Rezillik, pislik deriz. «Nasıl düşebiliyorlar yahu böyle..» deriz. Ama.. Çevre ne yapsın bize. Ne yapsın çevre. Biz önce kendimizde adam değiliz. Kendimizi onarmış değiliz. Bir olay oluyor gözünüzün önünde. Olayı, kişilerini, bu işin yazıklığını biliyorsunuz. Üzülüyorsunuz. Sonra çevrenize bakıp diyorsunuz ki: «Bu olayı çevremizdeki falan kişi, şöyle yorumlayacak. Bunu falancaya şöyle anlatacak. Böylece saniyenin milyonda birinde olay İstanbul sanat çevresinde yayılacak. Oh oh, ne dedikodular olacak kişiler için boş yere neler neler söylenecek.» Dedikleriniz tıpatıp oluyor. Ne yazık ki hiç yanılmamış oluyorsunuz. Olayın kişileriyle susup kalıyorsunuz. Değil oysa öyle. Hiç değil. İnsan düşünüyor: Ne yapsak da toparlasak kendimizi. **Yazık oluyor bize, zamana, her nen'e.** Sonra da kendimiz için bir söz geldi mi illet oluyoruz. Elbet ya! «Oh olsun.» deriz biz buna. Neyse diyelim... Ama, üzülüyor insan. Şurada zâti üç kişiyiz de hani.

Gene de biz sözümüzü bir şiirle bitirelim de, şenlik olsun biraz.

Deniz engin bir sudur
Tuzlu yeşil dalgalı.
Bazan kıyılarını süsler
Küçük beyaz bir yalı.

Rasgele.

«Ay doğdu Batmadı mı» **Hüsamettin Bozok, Edip Cansever, Metin Eloğlu, Asım Bezirci, Sabahattin Batur, Ferit Öngören, Güner Sümer, Teoman Sarıkâhya, Kemal Bekir, Ertuğrul Ayaydın Be-**

cak gibi görünüyor. Altı yedi tiyatro birden çalışmaya başlamış durumda. Eski Küçük Sahne'nin yeniden kurulması herkesi sevindiriyor. Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Kâmuran S. Yüce, Şükran Güngör, Şükran Akın, Küçük Sahne kadrosundaymış duyduğumuza göre. Ulvi Uraz Hamlet'te oynuyormuş. Görmeyi çok isterdik. Tiyatro deyince çok ilgi çekici bir haberimiz var. Vüs'at O. Bener, Saadet Timur, Sunullah Arısoy, oyun çalışıyorlarmış. — Çiçek parasını şimdiden denkleştirmeye bakmalı. —

İsmet Bozdağ bizi görünce, «Vay tatlı dilli kişi..» diye başlıyor. Geçen sayıda dil konusundaki titizliğini övmüştük ya, nazar değdi. Bir olay anlatırken ne dedi biliyor musunuz? «Gayrı kabil-i inkâr bir hâdise oldu bu.» Gidip günah çıkartmadıkça temizleyemez kendini. Onlara, İsmet Bozdağ, Şengiller, Kâmuran S. Yüce'ye Todori'de rastladık bir öğle üzeri. Sabah gezintisi yapmışlar Suadiye'ye doğru, Resim çektirmişler. Yolda Kâmuran Yüce'ye rastlamışlar. Hep birlikte gelmişler Todori'ye. Durgun, rahat bir konuşma sürüp gidiyordu biz gittiğimizde. Nezihe Meriç diyordu ki : «Kâmuran, Dünyanın En Güzel Arabistanı'ndaki, cinsel konulu şiirlerden çok daha önce, örneğin 1953'lerde falan bu konuda çalışıyordu ama, araya gitti.» Bu konuda tartışıyorlar. İsmet Bozdağ Kâmuran Yüce'den ezbere şiir okuyor. Asım Bezirci de İsmet Bozdağ'ın Gönderilmemiş Mektuplar'ını okuyordu, lise günlerini anarak. İsmet Bozdağ fikrini şöyle açıklıyor. «...... Kâmuran Yüce de daha çok şiir vardır. Turgut Uyara karşı. Daha yoğun. Turgut Uyar da şiir dağınık. Hikâyeyle şiir arası bir yerde.» Kâmuran Yüce Turgut Uyar'ı çok beğeniyor, çok seviyormuş. «Bence diyor, Turgut Uyar Türkiye'nin en büyük şairi.» •

Bu Türkiye'nin en büyük şairini gördük geçen gün. Yanında boyunca üç tane çocukla, eşi. Otobüsle Ankara'ya dönüyorlardı. Turgut Uyar 1927 doğumlu. Ama, oniki, onüç yaşında kızı var. Balerin olacak. İnce yüzlü dalgın bakışlı bir çocuk. Şengiller de onlardan bir gün sonra, gene otobüsle Ankara'ya döndüler. Oysa Fethi Naci, Mehmet Seydayla ahbap olmanın büyük faydasını görmüş. Maçları bedava seyrederek para biriktirdiğinden — Hadi öyle diyelim. Kocaman bir apartmanı olduğunu açıklamak bize düşmez ya. — Motorlu trenle dönecekmiş onlar. Okulların açıl-

Sanatçıların Arasında

NEZİM

Diyorlar ki dost dergisini alan herkes ilkin bizim yazımızı okuyormuş. Önceleri pek aldırmadık ama, sonradan baktık, güçbeyenir tanıdığımız kişiler de böyle söylüyor, eh, biz de tutup sevindik. Gelgelelim bir düşüncedir aldı. Neden? Peki ama, neden!

Asım Bezirci — Halis Acarı — yakınıyor: «Yahu diyor, herkes komprime bilgi istiyor. Bir konu için üç satır yazı okusunlar, hemen bilgi edinip bilgin olduk sansınlar. Kimse uzun uzun okumak, sabırla öğrenmeye çalışmak istemiyor. Hep kolay şeyler okumak istiyorlar. Olur mu bu!» Sonra yabancı dergilerdeki uzun çalışmalardan örnekler vererek iyice savunuyor kendini. Pek yürek bozmaya gelmez ama, böyle düşününce, bizim okunuşumuz hiç de iç açıcı bir durum göstermiyor ellâlem.

Bu konuşmalar, Cennet Bahçesi'nde oluyordu. Önce Nezihe Meriç'le Asım Bezirci sözleşmişler. Sakin bir yerde oturup uzun uzun konuşacaklarmış. Salim Şengil'le Attila İlhan da gelmiş. Şanslarına güzel alaturka şarkılar da çalıyordu. Bunlardan bir tanesi şu: «Kız sandalı kalbim gibi oynatma dümende.» Arada sevdikleri şarkılardan söz açtılar. Örneğin: «Seni çoşkun suların koynuna mehtap olamaz» «Dü çeşmimden gitmez aşıkın hayali.» «Ben saramadım saranlara aşkolsun.» Bu cennet bahçesinde buluşmanın sonu şöyle : Ertesi gün Asım Bezirci, Nezihe Meriç'e telefon ediyor. Diyor ki, «Yahu abla, dün biz hiç konuşamadık ki. Hep Attilâ konuştu. İnsana hiç söz hakkı vermiyor.» Sonra başka bir yerde buluşmak için yeniden sözleşiyorlar. Oysa biz Attila İlhanı kışa göre çok durulmuş, rahatlamış bulduk.

Can Yücel gideli bir haber alamadık. B. B. C. deyip yolluyoruz dergileri. Alır mı almaz mı tanrı bilir. Üstelik rüyamıza girip, merak içinde koyuyor bizi. Fikret Otyam'dan duyduğumuza göre sabah 7-7.30 arası konuşuyormuş. Bir konuşması şöyle başlıyormuş: «.. Böyle kargalar kahvaltı etmeden karşınıza çıktığım için..» Selâm ederiz Can. Yaz iki satır. Hepimiz bekliyoruz.

Bu yıl İstanbul çok tartışmalı, çok hareketli bir tiyatro hayatı yaşaya-

Taş

Elin dokunduğu taş
Özlemleze tutuldu ürpertili
Yer çekimine uygun adımlarına vuran
Süzeli bir tazeliğe gelişen ışıkta

Taşın aradığı göz bakışlarla parıltılı
Sızılı biçimine evrenin gerilen renkte
Aykırı morumsu ağırlığına
El dokununca ürperen taşın üstünde buğu

Zihni HAZİNEDAROĞLU

---

sinek aramızdan geçip cama vuruyor. İlk kez gülüyor dilsiz. Yalın seçik bi gülüşle gülüyor. İçim ılınıyor, sokuluyorum ona. Ağzının yanlarına yapışmış iki sülükler pat pat düşüyorlar yere. Ve işte yeniden küçük, diş diş parmaklarıyla benimkileri tutmağa uğraşırken, gagasını yüzüme gözüme sürüştürürken belleğine yer etmiş o, özgür seviyi aranıyor. İşte küçük bi gülüş, okşamak elleri, gaga ya da ağızları aranmak ve ötesi ne denli özgür sevi olursa olsun ötesi buydu işte. Kolları belimde içinde fener yakılmışcana ışıyor pulpul. Ağzımın içinde tüylü bir yılan yağılıyle kayan dili itiyorum dışarı. Gözleri sivri sivri, kolları sönük şimdi. Onda yeni bir öc duygusu yaratmadan, beğenilmeme kılçığını batırmadan ona, zırnıklı bir sevi dokuşu örmeli ve sıvışmalıyım. Deney başarılamadı. Çanağa sarıldım yeniden ama ellerim dişdiş, kollarım kırçıl, yarım diller ağzımda...

Gidiyorum gene de. Demek : o, deneyci : ben. Gideceğim, gidişimin onda uyandıracağı tepikleri bilmek istiyorum : öylecene varıp duvarın dibine kıvrılıyor, başını sokuyor bacak eklemlerine, soğuk kolları pul pul katı. Ölmesini istemiyorum ama içimde dostluksal yarışmalara has bi kin, bi hainlik var. Kaldırımın gölgeli taşlarına kan içinde serilmiş bulsam onu sevinicem nerdeyse.

Kapı önünü aydınlatan ışıkta beyaza tekir bir kedi yanaşmıştı, karşı evin önünde bir sarhoş bacaklarını açmış portakal kemiriyordu, beni görünce portakalı düşürdü yere, ardından bi nağra atıp sırtını eve çarparak kalakaldı. İki kedi kaçıştılar. Küçük kızlar uyumuş olacaklardı. Başımın üstünde bir hışırtı duydum : boz bi kertenkeleyle gözgöze geldik, döndü en üst katın camından içeri kaydı hızla. Kuş denli hafiflemiştim.

..umda küçücük bir camdan gökyüzü görünüyordu. Gökyüzü alacakaranlıktı. Kalktım, cama dayadım yüzümü. Karşıda atlanası yakınlıktaki evin enüst tahtaboşunda iki küçük kız dizi dizi saksılar arasından gözetliyorlardı camı. Beni görünce ilkin çığlık attılar ardından sarkarak iyice görmeğe başladılar. Seslerinde korkudan çok sevinci andıran bi nenler vardı. Akşın - gözün onları epeyi korkutmuş olduğunu, aralarında bu oyundan gelme bir dostluk da bulunduğunu anladım. Aşağıda daracık sokağın aydınlığında sıska, beyaz bir kedi bağırıyordu. Kedi bağırmak istiyor ve sıska, beyaz bir kedi bağırıbağırıyordu. Ben ilkel ve gür bir kendini değiştirmeğe, hür seviye akmayı istiyordum. Onun
KUŞ
ÇIYAN
DİLSİZ BİR İNSAN oluşunun önemi de yoktu, ama nasıl davranmamla en eksiz, en HÜR SEVİ'yi verebilecektim ona. Üstelik kişi aşk diye hür sevi diye dilsiz ve çirkin olmayan ve ne olduklarını iyice bildiği kişilere de usunu, çağrışım gücünü, dip bilinç akışını yitirmeden, ısı, açlık, sarhoşluk, yoksulluk yada beğeni etkenlerinden sıyrılmış HANGİ HÜR SEVİ'yi toplayabilirdi. Ona, sen nesin?

Ne iş yaparsın?
Okurmusun?
Baban seni döverniydi?
Bana neler duyuyorsun? vb..

opolağan ama şurada genede onu mutlu kılmakta yararlığı dokunucak sorularla doluyum. Sorsam o da kuşku, kaçamak, göstermeliklerle yanıtlar beni ve yeniden ayni biçimde sorularla bana karşı çıkmaz mıydı? Bu ise iki kişi arasındaki mutluluk alışverişinde bir işe yaramazdı. En iyisi betiklere uymayan bi yaşantıcık, başkalarınca - benimce değil - yaşanmış bi sevi günü, olsa da, dilsizi var sandığı özgür aşkta doğrulamalıyım. Ama bu doğrulamada ne denli sıyrılabilirim kendimi değiştirme ereğinden. Bu benim çıkarım işte. KENDİNİ DEĞİŞTİRME SINAMASI. Denek: ben. Deneyci : o. Ben, bir kimseyi, yanandönen bi giysiyi, akyelken bi sandalı, bi kilimi, ezgiyi, dostluğu bile hiç bi vakit benim olsun diye istemeyen. Rastgele kişilerin arasına karışmış olan. İçlerinden atılmamak için, üşençli, yabansı, isteksizlikle dingin, böylece umursamaz görmüğün kurnazlığına varan. Ama kim kurnaz değil ki. Şurada deneycinin yere yatkın kafasına önceden düşünülmüş, kösnü uyandırıcı içkiler, ışıklar, sapık aşklar bile birikmemiş midir? dilsizliğine gösterilen acımaya da, garipliğine duyulan meraka da çoktan alışmış, belli karşıt davranıları ezberlemiş, bundan bir kazanç sağlamanın bilincine varmamış mıdır? Onun şu sessiz bükültüsüne bakıp yumuşuyorum. Sertleşmiş değildim zaten. Bunca yıl hiç öfkelendim mi ben, bebekken eh! Kara bi

Konuşmaklardan Bıkan

Leylâ ERBİL

Sarılığı kalmamış üşük bir öğle üstü katıldım yanına. Kim olduğunu b:ldiğim yok. Bildiğim yok ne olduğunu.

Bunun bi önemi varmı?

Bi önemi yok bunun.

Kimi vakit yıllar yılı dostluk edegeldiğimiz kişileri meğer tanıyamamışız, anlayamamışız kanısıyle silkip attığımız olmuyor mu? Durup dururken birinin közlenmiş mutluluğunu harlatmaya us kodum. İşin bitiminde dazlak bir mutluluk payının bana da düşeceğini hesaplamamış değilim ama genede bu benim en ölçüsüz, denetsiz günlerimden biri. Beyin duyargalarım bilenmeğe kımıldadılar. Yoldaşım akşın - göz bir gerilme geçirdi, uzadı kısaldı. Önüme geçipte ekşi bakır, ıslak keçi, ılık ılık da deri kokan karanlık bir eve soktuğunda beni, ellerimi ne demek olduğunu iyi bildiğim bir acıtmayla sıktı. Kapıyı açar açmaz yüzünü yol yol al ışıklar yaladı. Mavi benekli yanakları, gaga burnu, beyaz kirpikleriyle Easter adası yonutlarını andırıyordu. Andırsın. Bir yonutla da olsa... O, özgürlüğünün, kıvancının neler olduğunu bildiğini sanan bir bilmemede. Burası onun ini olmalı. Odanın köşesinde bir yığın çalıçırpı, uzun boyunlu bir şişe birde toprak çanak var. Yığının ucuna ilişip bir cıgara yaktım. Hiç konuşmuyor. Konuşmayan, sürüngen soydan, olaki Malekula dans maskesiyle oturmuş bi canlıyla başbaşayım. Çanağı doldurup içiyorum, göz burgularını bana değin yollayıp çekiyor, sonra gelip parmak uçlarının diş diş tırmığıyla okşamaya çabalıyo ellerimi. Ufak ve soğuk elleri. Toprak çatlağı ağzı. Kolu yatay zikzaklarla yaylı. Bir çanak daha uzatıyo. Başımı sallıyorum. Diretmiyo. Şişeye sokuyo gagasını. Onu üzmek istemem. Şu anda mutluluğu bana bağlı. Ardından buralara gelmekle ona bu umudu çekinmeden, seve seve adadım ben. Böylece bugüne değin içine biriken cam kırıkları, çakıllar ve kil tabakalarına, özgür olmayan, zorunlu aşklarının çapraz çökeleklerini yuğup arıtacaktım. Uzandım çanağa, elimi durdurdu. İstemiyordu içmemi. Katıksız bi sevi bekliyordu benden. Kuşsa kuşlar, yılansa yılanlar, insansa insanlar arasında bulamadığı seviyi umuyordu benden. Gidip duvarın dibine çökmüştü uzun yumuşak bacaklarının arasından sarkıttığı başı yere dokunuyordu. So-

memiş olması, dilin bir hayli eski oluşu ve zaman zaman anlaşılamıyacak kadar karanlık kalışıydı.

Gökmen'in kitabından bir yıl sonra, Nijat Özön'ün «Sinema» dergisi yayınları arasında çıkan küçük boyda bir «Sinema sanatı» (Ankara, 1956) yer almaktadır. Önsözüne göre «sinema sanatının başlıca yönlerini tanıtmak amacıyla» hazırlanan «Sinema sanatı», ayrıca «Kısa tesadüfler» filminin bir çözümlemesini, bir senaryo örneğini, sinema sanatının gelişmesini gösteren bir tarih dizinini içine almaktaydı.

Gökmen ve Özön'ün kitaplariyle birlikte, ilk defa olarak yurdumuzda sinema yayınlarının biraz hız kazanmağa başladığı görülmektedir. 1957 de yine Gökmen, René Clair ile Armand Salacrou'nun hazırladıkları «La beauté du Diable» senaryosunu «Şeytanın güzelliği» (Ankara, 1957) adıyla yayımlıyarak, bir önceki kitabının konusunu pratik bir örnekle destekledi. Yine aynı yıl, Münir Hayri Egeli'nin hazırladığı «Film dünyası» (İstanbul, 1957) ise, Sedat Simavi'nin kitabı tarzında sinemanın çeşitli kollarındaki çalışmalar üzerine kısa bilgiler veren bir eserdi. 1959 yılı başında, Nijat Özön, «sinema seyircisinin kılavuzu» niteliğinde olan «Ansiklopedik sinema sözlüğü» nü (İstanbul, 1959) yayımladı. Kitap alfabe sırasıyla yerli - yabancı oyuncu, yönetici, yapımcı, sinema bulucularının biyografilerini, teknik terimleri, belli başlı sinema şirketleri okulları, akımları, festivaller ve dergileri üzerine bilgiler vermeğe çalışıyordu. En son olarak da bu yılın ortalarında Teoman Aktürel'in Fransız şairi Philippe Soupault'dan çevirdiği küçük bir «Şarlo» kitabıyla (İstanbul, 1959), sinema kitaplığımızın bugüne kadarki hikâyesi sona eriyordu (5).

Görüldüğü gibi hikâye hiç de iç açıcı, heyecanlı değildir. Artık sadece «tarihî» bir değer taşıyan baştaki çalışmalar bir yana bırakılırsa, yurdumuzda dikkate değer sinema kitaplarının yayımı ancak 1955 te başlamıştır. Bu yayınlar da sinemacının ve okuyucunun, sinemanın her kolunda kendisini doyuracak bilgiler edineceği sayıya ve çeşitliliğe erişmekten henüz uzaktır. Yazarlar ile okuyucular, sinema yayınlarına hazır olduklarını gösterdiklerine göre, şimdi bu işin yoluna girmesi büyük ölçüde kitapçılara bağlı bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

(5) Philippe Soupault: «Charlot». Paris 1931 Plon. 203 S. 8°.

nağını ortaya çıkarmak bir mesele oluyor. Bununla birlikte ufak bir araştırma, bu kitahın Stephen Watts tarafından hazırlanan «Behind the Screen» adlı kitabın çevirisi olduğunu ortaya koyuyor. Watts'ın kitabı (2), Hollywood'un tanınmış sinemacıları tarafından, herbiri kendi konusunu işlemek suretiyle meydana getirilmiştir. Ne yazık ki, «Ant. Ap.» bu makalelerin bazılarını kitabına almadığı gibi, aldıklarını da alabildiğine kısaltmıştır. Öte yandan 1938 de yayımlanan Watts'ın kitabı da 1944 te bile «eskimiş» sayılabilirdi. Bütün bunlara rağmen, sinema kitaplığından yoksun seyirci için bu eser o vakit bir kazanç sayılmalıdır.

1946 da kurulan «Yerli Film Yapanlar Cemiyeti» nin aynı yıl yayımladığı «Filmlerimiz» (İstanbul, 1946) adlı büyük boy broşür, sinema tarihimizin ilk defa derli toplu bir özetini yapmak gibi faydalı bir işi gerçekleştirmekteydi. Özeti, Rakım Çalapala hazırlamış, 1945 e kadar çevrilen yerli filmlerin bir filmografisi verilmeğe çalışılmıştır (3).

Ertesi yıl Remzi Kitabevi'nin «Kültür Serisi» nde yayımlanan «Sinema tarihi» (İstanbul, 1947) de ilk olarak sinema tarihini Türk okuyucusuna sunmaktaydı. Fakat Fransızların «Que sais-je» adlı ansiklopedik kitaplar serisinde yayımlanan ve sinema tarihini 128 sayfa içinde özetlemeğe çalışan bu eser, eninde sonunda bir film adları kataloğu olmaktan ileri geçemiyordu. Üstelik çevirisi de, kötü çeviriye örnek gösterilecek özellikteydi (4).

«Sinema tarihi» nden sonra yeni bir sinema kitabına raslıyabilmek için sekiz yıl beklemek gerekmektedir. İtalya'da sinema üzerinde incelemelerde bulunan Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Muzafer Gökmen'in, 1955 te yayımladığı «Senaryo tekniği. Teorisi ve pratiği» (Ankara, 1955) ile önceki çalışmalardan daha ciddî bir tutumla sinemanın en önemli konularından birini ele aldığı görülüyor. Kitabın aksıyan yönü, ilk olarak bu kitapta bir «mesele» olarak ortaya çıkan terimler konusuna gereken dikkatin gösteril-

---

(2) **Stephen Watts (editor): «Behind the Screen. How Films Are Made», by Hunt Stromberg, George Cukor, Frances Marion, Cedric Gibbons, Adrian, Billy Grady, Jack Dawn, Leslie Howard, Lionel Barrymore, Lee Garmes, Nathalie M. Kalmus, Douglas Shearer, Herbert Stothart, Margaret Booth, Howard Dietz, S. Eckman Jr. — London 1938 Arthur Barker Ltd. 176 S. 80 resimli. Bunun fransızca çevirisi: «La technique du film». Paris 1939 Papot. 170 S. 80 resimli.**

(3) **Çalapala'nın bu özetinden başka Nurullah Tilgen de «Yıldız» dergisinin 1953 Temmuz sayılarından başlıyarak Türk sinemasının 1953'e kadar tarihini özetliyen faydalı bir yazı serisi yayımlamıştır.**

(4) **Lo Duca: «Histoire du cinema». Paris 1942 Presses Universitaires de France. 136 Sayfa 80 resimli. Bu kitabın son baskısı 4. basım olarak 1958 de yayımlanmıştır.**

IV

Zaman saman zamanı
Bir çalı çardak iki katlı
Gündüz güneş rüzgâr tozdan alır nasibini
Gece samanyolundan yıldızlar inip gözleyecek içini
Bir çeşme yalağına sığacak ayışığı soluyan atlar
Abdest alan ihtiyar avuçla su içen bütün köyün yüzleri
İnsanların toprakta yenilmiyen bekleyişi
Ayakları yerde elleri otlarda
Gözleri yağmura yunuk
Sadece duaya kalkınca avuçlar tanrı göklerde tanrı uzakta
Tohumda berekette aşkta
Bir kaşık çorbayla bir lokma katıkta
Tanrı onlarla çoğalır onlar tanrıyla birlikte
Kişiler tanrının yoksunluğunda konuk
Tanrı onlarla her zenginlikte

V

Zaman aman zamanı
Bir incecik söğüt dalı akıllı nazlı
Bir su yeşili kaygısız ayağında
Bir tahta saplı bıçak Bursa yadigârı
Tedirgin gümüş kakmalı ağaç kınında
Başı kertik kertik kesik
Göğdesi delik delik boş
Soydular.. söğüt kabuğundan bir düdük üflediler
Kuşlar kurtlar bitkiler komşu köyler dinlediler
Bir yalazı göründü bir telâş aldı
Çifti çubuğu harmanı sapı
Seviler dualar dört yana koştu bağdaşmadı kavgalar çaresiz
Bitişik otlağı zorladı sürü mallar kan bastı ortalığı
Ağlanmadı ölenlerin ardından
Aman demedi kaçmadı yenilenler
Öçiçin gelecek harmanı beklediler

Sıtkı YIRCALI

---

liyoğrafya ile uğraşanlar için bir «curiosité» sayılabilir. Üzerinde yazar olarak bir «Ant. Ap.» kısaltması ile «Becid Basımevi» lâflarından başka birşey olmıyan, iç taraflarda bir yerde bir Stephen Wats adı geçen, 75 sayfalık hacminin yarısı 1944 - 45 mevsiminde Türkiye'de gösterilecek filmlerin reklâmına ayrılan bu eserin kay-

Zaman Aman Zamanı

I

Mevsim hasat mevsimi
Yaratan olabildiğine cömert tanrıca
Meyvenin tadında pamuğun beyazında
Ekinin tütünün sarısında
Tarla tarla paylaşmışlar güneşin rengini

II

Mevsim ırgat mevsimi
Yüzlerinde bir kızgın poyraz acısı dalga dalga
Dudaklarında tadılmaz bir su şehveti parça parça
İçleri sapan girmemiş yağmur görmemiş
Nadaslarca yanık
Çıplak tabanlarında toprağın sarhoşluğu ayık
Buğday tenli insanların yüceliğini
Umudunun gücüne yürek verince bir görmeli

III

Zaman harman zamanı
Düğen evren örneği döner döner çakmak taşlı
Savurmak bir ince bir uslu akşam yeline vergi
Samanlar tınaz gibi bir yanø deneler kalbura sergi sergi
Bir yavrusuz bir komşusuz ağaç eteğinde
Duman duman terleyen bir desti su
Bir demet yığının yalın gölgesinde
Yılansız çıyansız bir kaba gün-uykusu
İki tekerlek boynunda bir salıncak bezden
Bir çoban değneği bir içi kalaylı bakır kap ellerinde
Sırtında heybe dervişce düşünen bakışları bir merkep önlerinde
Kızlar ya hayvan güder ya aş taşır köyden
Çocukların sabrı kıt bütün oyunları gerçekten

---

gün hayli eskimiş bir dille - ortaya koyarak faydalı bir iş görmüş oluyordu.

Sedat Simavi'nin bu küçük kitabından sonra sinema alanında sözü edilebilecek bir esere raslıyabilmek için 13 yıl ileriye gitmek gerekmektedir. 1944 te yayımlanan «Sinemanın içyüzü» önce, bib-

olabileceğini düşünmek yanlıştır. Sinema yayınlarının ilk adımlarını attığı ülkelerde ilk raslanabilecek, aynı zamanda en büyük güçlük, yazar - kitapçı - okuyucu arasındaki bu ilişkinin gereği kadar gelişmemiş olmasıdır. Bununla birlikte bu konudaki asıl engeli kitapçıların ortaya çıkardığını söylemek yerinde olur. Zira bir ülkede sinema yayınlarına sıra gelmişse, sinema kitapları ortaya koyan kimseler çıkmışsa, bunları destekliyebilecek olan okuyucuların da yetiştiği söylenebilir, zira bu yazarlar bu okuyucular (başka bir isimle, sinema seyircileri) arasından çıkmıştır. Fakat kitapçıların tutumu bambaşkadır. Biz de kitapçılar ancak, henüz hiç yayın yapılmamış bir kolda bir gün içlerinden biri bütün cesaretini toplayıp bir kitap yayımladıktan ve kitabın «tutunduğuna» inanıldıktan sonra aynı konuda yayına başlarlar. Bu bakımdan kitapçılarımızla yapımcılarımız arasında büyük bir benzerlik vardır. Denenmemiş bir konuda ikisinin de söylediği «seyirci (ya da okuyucu) tutmuyor» dur. Her ikisinin gözleri de «komşunun» yaptığında ve getirdiği kârdadır. Bu kısır döngü ancak arada bir cesaretli bir atılış ya da bir raslantı ile bozulur. Şimdilik Bâbıâli kitapçılarının sinema konusundaki düşünceleri «sinemanın da kitabı olur muymuş» diye özetlenebilir.

2

Yukarıda belirtilen iki sebepten, yani bir yandan seyirci - sinemacı - yazar'ın sinemanın en iyi eserleriyle karşılaşmasındaki güçlüklerden bir yandan da yazar - kitapçı - okuyucu ilişkisinin gelişmemesinden dolayı Türkiye, sinema kitapları bakımından en acınacak durumda bulunan ülkelerden biridir. Yurdumuzda sinemanın başlangıcından bu yana geçen yarım yüzyıla yakın süre içinde kitap olarak ortaya konan eserlerin sayısı iki elin parmaklarını doldurmaz. Üstelik bu yoldaki çalışmalar ancak son birkaç yıl içinde üzerinde durulmağa değer bir nitelik kazanmıştır.

Sinema kitaplarımızın başında, daha çok bir gazeteci olarak tanınan fakat bizim ilk yöneticilerimizden biri olan rahmetli Sedat Simavi'nin «Sesli, sessiz ve renkli sinema» sı (İstanbul, 1931) gelmektedir. Sedat Simavi'nin 62 sayfalık bol resimli bu kitabı Kanaat Kitabevi'nin «Resimli Ansiklopedi» serisinde yayımlanmıştır. Bu seri, Fransa'daki «Hackette Kitabevi» nin «Encyclopédie par l'image» adlı serisini Türkiye'de uygulamağa çalışıyordu. Nitekim Sedat Simavi'nin bu eseri de Hachette'in adı geçen serisinde çıkan «Le cinéma» nın resim ve metinleriyle türkçeye uygulanmasından meydana gelmiştir (1). Kitap, yurdumuzda ilk olarak bir filmin nasıl meydana getirildiğini herkesin anlıyabileceği bir dille - tabiî bu-

(1) Bu kitabın aslı şudur: «Le cinema». Paris 1925 Librairie Hachette. 64. S. 80 resimli. Kitabın son baskısı 1954 te yapılmıştır.

(Başı arka kapakta)

9 —	Memduh Ş. Esandal	**Otlakçı (ciltli)**	**600**
10 —	Memduh Ş. Esandal	**Mendil Altında (ciltli)**	**600**
12 —	Metin And	**Gönlü Yüce Türk**	**500**
13 —	Erskine Caldwell	**Belâlı Yer (ciltli)**	**600**
14 —	Attila İlhan	**Abbas Yolcu**	**400**
15 —	Fikret Otyam	Ha bu diyar	200
16 —	Mehmet Seyda	Ne Ekersen	400

SEÇİLMİŞ HİKÂYELER

1 —	Haz. Salim Şengil	**Perşembe Yağmurları**	**100**

SHD. KOLLEKSİYONLARI (Ciltli)

Cilt: 2, 3, 4, 5, Altı lira, 6, yedibuçuk lira, 7-8 bir arada 10 Lira

SHD. YAYINLARI

1 —	İlhan Tarus	Karınca Yuvası	125
2 —	Vus'at O. Bener	Dost	125
3,4 —	Hikmet Erhan	Acemiler (*)	200
6 —	S. Aldanır	Memleket Saat Ayarı (*)	100
7 —	Sutton Vane	Öteye Doğru	100
8 —	Turhan Dilligil	Tarih Boyunca Tiyatro	100
9,10 —	Attilâ İlhan	Sokaktaki Adam	400
11 —	Orhan Kemal	Grev (Ciltli)	300
12 —	Mehmed Kemal	Dünya Güzel Olmalı	100
13,14 —	Clarence Day	Babamla Geçen Günler	200
16 —	Attilâ İlhan	Sisler Bulvarı	100
17 —	John Van Druten	Annemi Hatırlıyorum	100
18 —	Umran Nazif	Tepedek Ev	100
19 —	Suat Taşer	Haraçmezat	100
20 —	Tarık Dursun K.	Hasangiller	200
22 —	Halim Yağcıoğlu	Anzelha	100
23 —	Carlos Bulosan	Şu Babamın İşleri	100
24 —	Suat Taşer	Bir Dünya Ki	100
25 —	Orhan Kemal	Kardeş Payı	150
26 —	Nezihe Meriç	Topal Koşma	150
27,28 —	Hikmet Erhan	Gordium I	250
31 —	Ahmet Köksal	Yanık Sarı	100
32 —	Sidney Kingsley	Vatan Severler	150
33 —	Ercümend Uçarı	Cümbüşçübaşı	100
34 —	Orhan Asena	Korku	100

SHD. HERKESİN YAYINLARI

1 —	Eleanor Roosvelt	Hatırladıklarım (*)	100
2 —	H. A. Philbrick	Üç Yüzlü Adam (*)	100
3 —	Herman Wouk	Şehir Çocuğu (*)	100
4 —	Lydia Kirk	Moskova Mektupları	100
5 —	Emil Ludwig	Abraham Lincoln	150
6 —	Georges Simenon	Kiralık Oda	200
7 —	Alexender Weisberg	Sanık	200

SHD. YAYINLARI ŞİİR ÖZEL BASKILARI

1 —	Attila İlhan	Yağmur Kaçağı	100
2 —	İlhan Berk	Köroğlu	100
3 —	Salâh Birsel	Hacivatın Karısı	100
4 —	Ö. F. Toprak	Dağda Ateş Yakanlar	100
5 —	Metin Eloğlu	Sultan Palamut (*)	200
6 —	Türkçesi: Can Yücel	Her Boydan	200

DOST YAYINLARI

1 —	Attilâ İlhan	Zenciler Birbirine Benzemez	300
2 —	Ataç	Söz Arasında	100
3 —	Türkçesi: Suat Taşer	Sihamba (Zenci Hk. ve Şi. Seç.)	100
4 —	Vüs'at O. Bener	Yaşamasız	200
5 —	Nezihe Meriç	Bozbulanık (2. Baskı)	200
6 —	Celâl Vardar	İki Dal	100
7 —	Memduh Ş. Esendal	Ayaşlı İle Kiracıları	400
8 —	Haz. İlhan Başgöz	Manilerimizden	100

(*) İşaretliler tükenmiştir.

(Gerisi iç kapakta)